

Oskar Eldevik

Verdier, holdninger og politisk generasjonsgap - det norske caset

En kvantitativ studie av generasjonskonflikter i
1982 og 2018.

Masteroppgave i Statsvitenskap

Veileder: Henning Finseraas

Juni 2022

Oskar Eldevik

Verdier, holdninger og politisk generasjonsgap - det norske caset

En kvantitativ studie av generasjonskonflikter i 1982
og 2018.

Masteroppgave i Statsvitenskap
Veileder: Henning Finseraas
Juni 2022

Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet
Fakultet for samfunns- og utdanningsvitenskap
Institutt for sosiologi og statsvitenskap

Kunnskap for en bedre verden

Sammendrag

Denne masteroppgaven undersøker nordmenns holdnings- og verdiendringer de siste 40 år. Det overordnede målet er å finne ut hvorvidt det foreligger et større eller mindre politisk generasjonsgap i dag, enn siden tidlig 80-tallet. Oppgavens analyser tar høyde for tre avhengige variabler: oppslutning i postmaterialisme, tradisjonelle familieverdier og politisk partipreferanse. Det eksisterer forskning som både påpeker at det er tendenser til økende avstand mellom generasjoner (f. eks Berg; Steen-Johnsen; Ødegård, 2021). Samt finnes det forskning som påpeker mindre gap mellom aldersgrupper (f. eks Duffy, 2021). Videre bygger oppgavens teoretiske rammeverk i stor grad på Ronald Ingleharts forskning på verdier og holdninger. Flere av Ingleharts mest kjente teser bygger igjen på forskere som sosiologen Karl Mannheim, og Psykologen Abraham Maslow. Disse to utgjør en sentral basis i henholdsvis sosialisering- og knapphetshypotesen som er viktige grunnstener i Ingleharts teorier innen adferdsforskning.

Den metodiske tilnærmingen, er kvantitativ. Analysene bygger på to tverrsnittdatasett fra European Value Survey (EVS) fra 1982 og 2018. Hensikten er å observere verdiutviklingstrenden over denne perioden blant nordmenn. Oppgavens hoved-uavhengig variabel er alder, som er omgjort til tre kategorier. De tre aldersgruppene som undersøkes i kontekst av hverandre er «ung, middels og eldre» aldersgruppe. Oppgaven har et særlig søkelys på å undersøke verdigapet mellom «ung aldersgruppe» (30 år og yngre) mot «eldre aldersgruppe» (de over 60 år). Funnene i analysedelen viser til ikke signifikante aldersforskjeller i postmaterialisme og politisk partipreferanse. For variabelen «tradisjonelle familieverdier» er aldersforskjellene imidlertid signifikante. Konklusjonen blir at de ikke-signifikante aldersforskjellene i postmaterialisme, familieverdier og partipreferanse i datautvalget ikke kan generaliseres til befolkningen. Analysene tyder på at flere andre faktorer enn alderskohorter i seg selv er avgjørende for aldersspennet som finnes i postmaterialisme og politisk preferanse. For videre forskning (kapittel 5.3) er det spekulert i at variabler som klimaendringer, identitetspolitikk, politisk tillit og politisk deltakelse er av typen som kunne vært interessante å studere videre i lys av generasjonstilnæringer.

Abstract

This master thesis examines the impact of value changes in Norway the last 40 years. The research question is: “if we can observe a bigger or smaller generational gap today in terms of politics, than in 1982?” The terms of the research question are investigated by studying value approaches of Norwegian respondents in the years between 1982 and 2018. The analysis examines three dependent variables: “postmaterialism”, “traditional family values” and a couple of political partisan preferences. The first one is constructed by using Ingleharts own 4-index model, investigating postmaterialist/materialist values. The second is an index-construction of attitudes towards abortion, divorce, and homosexuality. The last one examines first, if there are any difference in political preferences in terms of the traditional left/right-scale for the three age cohorts (independent variable). Secondly the variable is recoded into GAL-parties vs. the rest.

The age gap is examined by recoding the age-variable into three categories: young (18-30 years), adults (31-59 years) and elder (60-79 years). First and foremost, the gap between the young and elder cohort are research targets. Former research has shown both the tendency of bigger generational gap in political terms (Bergh, et al, 2021) and smaller (Duffy, 2021). However, this thesis finds no clear evidence of a bigger or a smaller political gap between age cohorts now, than forty years ago. Nor are there significant differences in age in terms of the value and political attitudes examined.

The methodical approach is quantitative, using two cross-sectional data sets. EVS 1982 and EVS 2018 (European Value Survey) are used. With the purpose to investigate value- and attitude changes in Norway the last forty years, the thesis find significant smaller differences between age-cohorts in terms of the traditional family values since 1982. However, the findings of postmaterialism and political preferences are nonsignificant. Conclusively, this thesis findings are, based on the variables I examined not enough to claim whether we have a smaller or bigger generational gap in terms of politics today, than forty years ago. Based on the none-significant findings we can't generalize the age differences into the population. I want to clarify, by using other variables, we may find completely different results. The final section (chapter 5.3) suggests examining some variables linked to climate change, identity politics, political trust, political participation for further research on the topic.

Forord

Denne masteroppgaven er skrevet i forbindelse med avsluttende semester for mastergrad i statsvitenskap ved NTNU i Trondheim. Valg av tema innenfor statsvitenskapen kan være utfordrende, da man kan skrive oppgaver innenfor mange faglige disipliner. En utdanning i statsvitenskap gir en muligheten til å fordype seg i internasjonal politikk, komparativ politikk, politisk adferd eller offentlig politikk og administrasjon. Av den grunn var det mange spennende faglige områder å gripe fatt i.

Det falt seg naturlig for meg å studere politikk etter å ha vokst opp i et politisk engasjert hjem. Med fordypning i *internasjonale relasjoner med samtidshistorie* ved Høgskolen i Lillehammer, falt likevel til slutt valget på tema av masteroppgave på et nytt fagområde: *politisk adferd*. Interessen for politiske holdninger og verdiendringer over tid viste seg å danne grunnlaget for det jeg synes har vært en spennende masteroppgaveprosess. Kunnskap om hvilke verdier som rører seg i et samfunn er viktig for å forstå tiden vi lever i, fremtidens utvikling og ikke minst hvordan ting har vært før vår tid. Derav argumenterer jeg for at å forstå nordmenns politiske verdiendringer i lys av generasjonsforskjeller er viktig for å forstå seg på samfunnets utvikling generelt.

De siste par årene har vært spesielle for de fleste med tanke på nedstengning av samfunnet, og ikke minst universitetscampus. Sosiale begivenheter, som er så viktig for ungdom i studietiden har blitt amputert. Vi masterstudenter i Trondheim har kanskje kommet bedre ut av koronakrisen enn mange andre studenter. Lesesalene våre har heldigvis vært åpne, selv om samfunnet ellers har vært nedstengt. I tillegg har vi fått relativt store doser med fysisk undervisning. Dette har helt klart vært til stor hjelp i en ellers krevende periode.

Videre ønsker jeg å rette en stor takk til min veileder, *førsteamanuensis Henning Finseraas*. Han har virkelig vært til stor hjelp, og ikke minst lett tilgjengelig for gode tips og innspill under hele arbeidsprosessen. Det har vært til stor hjelp å ha en veileder med mye kunnskap om fagområdet.

Til slutt må jeg rette en takk til gode studiekamerater, som har stått sammen med meg i stormen de siste to årene. Å ha medstudenter som står i samme situasjon som en selv er til svært god hjelp og motivasjon, når ting blir utfordrende. En siste takk til fine Trondheim. En nydelig studentby som kan anbefales videre til alle. Nå venter nye utfordringer og bekjentskaper i arbeidslivet.

Trondheim, 1. juni 2022 - Oskar Eldevik

Innholdsfortegnelse

Sammendrag	1
Abstract	2
Forord	3
1.0 Innledning.....	6
1.1 Problemstilling.....	8
1.2 Hypotese.....	8
1.3 Disposisjon av oppgave	8
2.0 Verdiendringer i Norge.....	9
2.1 Ingleharts teoretiske rammeverk.....	10
2.2 Mannheims teoretiske rammeverk som base for Inglehart.....	11
2.3 Mazlow som base for Ingleharts knapphetshypotese.....	13
2.4 Verdimesig tilbakegang i Vesten?.....	14
2.5 Kløften mellom de liberale og konservative verdiene	16
2.6 Utviklingstrekk i Norge	16
2.7 Finnes det verdibasert grunnlag for generasjonskonflikt?.....	18
2.8 Hva skyldes ulik verdiorientering knyttet til alder?.....	19
2.9 Oppgavens relevans	22
3.0 Metodedel/Forskningsdesign.....	23
3.1 Valg av datamateriale.....	23
3.2 Metodiske utfordringer	24
3.3 Avhengige variabler	25
3.3.1 Postmaterialisme.....	26
3.3.2 Verdikonservativ /familieverdier.....	26
3.3.3 Politisk partipreferanse	27
3.4 Uavhengige variabler.....	28
3.4.1 Verdigap målt i alder	29
3.4.2 Yrkesstatus	30
3.4.3 Religiøsitet.....	30
3.5 Kontrollvariabler.....	30
3.5.1 Utdanning.....	30
3.5.2 Kjønn.....	31
3.5.3 Bosted.....	31
3.5.4inntekt	32
3.5.5 Sivilstatus.....	32
4.0 Analyse	32

4.1 Verdiendringer mellom 1982 og 2018:	33
4.1.1 Endringer i postmaterialisme	34
4.1.2 Liberale utviklingstrekk av «tradisjonelle familieverdier»?	35
4.1.3 Stemmegivning og aldersgap	43
4.2 Multivariate analyser.....	50
4.4 Oppsummering av analysedel	55
5.0 Diskusjon	56
5.1 Hvordan kan vi tolke analysen i lys av norske verdiutviklingstrekk?.....	57
5.2 Har vi et mindre eller større generasjonsgap i dag?	60
5.3 Videre forskning på generasjonsforskjeller.....	61
6.0 Avsluttende bemerkninger.....	62
7.0 Litteraturliste.....	64
8.0 Appendiks.....	68
8.1 Korrelasjonsmatriser, factoranalyser og reliabilitetstester.....	68

1.0 Innledning

I etterkrigstiden har det særlig i den vestlige verden pågått en rekke verdiendringer som følge av store samfunnsomveltninger (Inglehart, 1977). Økt velstandsnivå, sekularisering, høyere utdanning og mer kunnskap har ført til kulturelle verdiendringer, som gjerne kommer i konflikt med tradisjonelle og materialistiske verdier (Norris & Inglehart, 2019). De seneste årtiene har liberale verdiers fremvekst, ført til det flere forskere nå omtaler som «the tipping point» (etter Norris og Inglehart, 2019), hvor mennesker med konservative verdier ikke lenger finner seg i at de lever i et samfunn der liberale verdier er de dominerende. Dette utviklingsfenomenet har ført til en verdikonflikt. Ronald Inglehart spådde denne utviklingen på 1970-tallet, da han hevdet at post-materialistiske verdier over tid vil ta over for materialistiske verdier (Inglehart, 1977). Ideen om «the tipping point» er imidlertid ny, og er en tese av de to statsviterne som forklarer hvorfor det har oppstått konflikt mellom liberale og konservative verdier igjen. Dette strider imot hans opprinnelige tese fra 70-tallet, hvor han predikerte at de klassiske materialistiske verdiene vil dø ut sakte, men sikkert, uten en stor verdikonflikt. Dette som følge av at nye generasjoner erstatter de gamle basert på at de nye generasjoner er sosialisert gjennom et annet verdigrunnlag enn de eldre generasjonene (Mannheim, 1952; Milkman, 2016; Bergh et.al, 2021).

Verdimotsetningene mellom generasjonene født før- og etter 1980 skal ifølge Norris og Inglehart forklare en generasjonskonflikt som gir seg utslag i ulikt stemmemønster for høyrepopulistiske partier (Norris & Inglehart, 2019). Til eksempel bruker Ronald Inglehart og Pippa Norris teorien om det «*kulturelle tilbakeslaget*» som forklaringsmodell på at for eksempel Trump, Le Pen, Orban og andre høyrepopulistiske ledere med autoritære trekk har fått økt oppslutning på meningsmålingene (Norris & Inglehart, 2019; Schafer, 2021). Men er det slik at det er de eldre velgerne som først og fremst tiltrekkes av de konservative og autoritære verdiene? Dreier dette seg om politiske verdikonflikter, som kan gjenspeiles i politiske generasjons-gap? Dette er imidlertid empiriske spørsmål som fagfolk strides om (Se f. eks Duffy, 2021). Armin Schafer har til eksempel hevdet at framveksten av autoritær høyrepopulisme i Vesten, ikke skyldes verdimotsetninger mellom alderskohorter (Schafer, 2021). Dette står i strid med Norris og Ingleharts tese.

Det har historisk vært kjent at generasjonskonflikter ikke er uvanlig (Mannheim, 1952). Det finnes mye forskning som tilsier at det verdensbildet, holdninger og verdier vi tilegner oss fram til ca. midten av 20-årene er det som danner grunnmuren for vårt verdisyn, livssyn, holdninger og verdipreferanser i framtiden (Se blant annet Mannheim, 1927, 1952, Milkman,

2016; Huang 2017; Pedersen & Ødegård, 2021; Øya & Westel, 2014); Strand, 2007; Mead, 1970). Med andre ord er det i mange tilfeller slik vi opplevde verden i en alder av for eksempel rundt 25-26 år, vi gjerne ønsker at verden skal forbli (Milkman, 2016). Slik sett er det ikke rart at ulike generasjoner har ulike synsvinkler på betente temaer, da verden er i rask kontinuerlig endring.

Den tyske sosiologen Karl Mannheim hevdet at generasjonsforskjeller i verdier er et resultat av sosiologiske og historiske prosesser, ikke de biologiske (Mannheim, 1927, s. 310-311). Med andre ord vil hver generasjon ta med seg sine unike sosiale og historiske prosesser som blir et mønster som kjennetegner denne spesifikke generasjonen. Det er dette Mannheim kaller for generasjonseffekter (Bergh et.al, 2021).

Mannheim regnes som en av de virkelig store sosiologene, som satte et søkelys med ettertrykk i sin forskning på generasjonsforskjeller. I et essay fra 1928 ble en av sosiologiens fremtredende atferdsteorier av ham lansert: generasjonsteorien (Milkman, 2016). Teorien til Mannheim kan bidra til å forklare politiske og verdimeslige utviklingstrekk blant mennesker i mange sammenhenger. Til eksempel hvorfor ungdommen i et samfunn kanskje engasjeres i andre politiske spørsmål enn de eldre. Et viktig poeng fra Mannheim er at det ikke er noen naturlov at den yngre generasjonen alltid posisjonerer seg til venstre politisk (mer progressivt) for den eldre generasjonen (Mannheim, 1927, s. 292). Det er ikke nødvendigvis alltid slik at de eldre er mer konservative i sitt verdisyn, mens de unge tenderer å være progressive. I tillegg til kohortforskjeller kan tidseffekter og livsfaseeffekter spille inn på generasjonsforskjeller i holdninger (Strand, 2007). Med tanke på at også ungdom har stemt på autoritære populistiske partier i enkelte vestlige land (Schafer, 2021) ser sammenhengen mellom alder og holdninger ut til å være påvirket av kontekstuelle forhold. I tråd med dette finner Mannheim lite hold for påstanden at politisk verdigrunnlag knyttet til konservative og liberale holdninger er sterkt bestemt av biologisk alder (Mannheim, 1952).

Dette leder meg til en problemstilling som skal operasjonalisere søkelyset på en av de mulige forklaringsfaktorene til det politiske generasjonsgapet i Norge dag, nemlig verdiendringene som Norge har gjennomgått de seneste 40 år.

1.1 Problemstilling

Med dette som bakgrunn har jeg formulert følgende problemstilling til denne oppgaven: «*Kan Norges verdikonflikter forklares av et større generasjons-gap i verdier nå enn for 40 år siden?*»

Med denne problemstillingen vil oppgaven ta sikte på å undersøke generasjonseffektene mellom det jeg definerer som en ung alderskohort, og en eldre alderskohort. Den unge alderskohorten vil kategorisere respondenter fra 18 til 30 år, mens den eldre tar for seg respondenter fra 60 til 79 år. Det er verdiforskjellene og de politiske holdningene til disse to alderskohortene oppgaven vil ha sitt søkelys på. Alderskohorten 31-59 år er referansegruppe.

1.2 Hypotese

Oppgaven tar utgangspunkt i følgende hypoteser:

H1: De siste 40 årene har generasjonsgapet i Norge minsket som følge av verdi- og holdningsendringer

H2: Det har skjedd et skifte i oppslutningen rundt tradisjonelle familieverdier/konservative holdninger de siste 40 årene. Utviklingen går i retning av høyere toleranse.

H3: Generasjonsforskjellen i stemmegivning er sterkere knyttet til partienes plassering langs «GAL/TAN»-dimensjonen enn langs den tradisjonelle høyre/venstre-aksen.

1.3 Disposisjon av oppgave

Oppgavens problemstilling vil besvares ved hjelp av kvantitativ metode. Datasettene fra EVS (European Value Survey) vil benyttes i to runder (1982 og 2018). Her vil jeg hente ut datamaterialet jeg trenger for å analysere verdioppslutningen til nordmenn langs de relevante konfliktene og dimensjonene. Oppgaven vil ta for seg hvordan verdiendringer de seneste 40 år (1982-2018) har ført til et større eller mindre politisk gap mellom de yngre og eldre generasjonene. Herunder vil en rekke holdningsvariabler undersøkes, og presenteres i analysedelen for å utforske dette. Her vil analysene ta for seg i hvilken grad det faktisk foreligger et generasjonsgap mellom de yngre og eldre generasjonene, basert på de antakelige verdiendringene som har foregått i Norge de seneste 40 år.

Oppgaven er ellers strukturert inn i flere kapitler. Etterfulgt av denne innledningsdelen, vil det påfølgende en teoridel (del 2). Oppgavens del 3 omhandler hva det metodiske rammeverket oppgaven baseres ut ifra. Del 4 er analysedelen, hvor oppgavens analyser presenteres og

dataen fortolkes. Del 5 er et diskusjonskapittel, mens del 6 blir satt til å gjennomgå noen avsluttende bemerkninger i lys av oppgavens hovedfunn.

2.0 Verdiendringer i Norge

Populistiske partiers fremvekst og mer tilbøyelighet for autoritære verdier har blitt løftet frem som årsaker til en mer usikker demokratisk fremtid (Ekern, 2019). Forskere som Inglehart og Norris (2019) har pekt på en forklaringsmodell som legger til grunn hvordan disse politiske endringene har forekommet. De presenterte i 2019 teorien om det kulturelle tilbakeslaget, som forklaringsmodell på hvorfor vi har sett en fremvekst av autoritære og høyrepopulistiske partier i Vest-Europa og USA (Norris og Inglehart, 2019). Teorien om det kulturelle tilbakeslaget handler om verdiendringer. Den har også vært forsøkt som forklaringsmodell på populismens framvekst i resten av Vesten, inkludert Norden. I Norge har det blitt gjort funn på at hverken populismen eller elitismen står seg sterkt (Jenssen, 2021). Norris og Inglehart skriver at oppslutning rundt Frp representerer det kulturelle tilbakeslaget her til lands (Norris & Inglehart, 2019, s. 11). Men hvor godt stemmer egentlig dette? Har vi i det hele tatt et verdibasert kulturelt tilbakeslag i Norge, og i hvilken grad er oppslutning rundt Frp representativt til å måle dette? Kanskje kan det tenkes at Norge som case passer dårligere enn andre land til forklaringsmodellen til Norris og Inglehart. For eksempel har Jenssen (2020) funnet at om noe norsk politisk parti passer beskrivelsen av verdikonservatisme, så er snarere Krf nærmere enn Frp (Jenssen, 2020).

Jeg vil i dette teorikapitlet undersøke de historiske linjene som legger grunnlaget for de verdiendringene vi har gjennomgått i Norge de siste 40 år. Generasjonsteorien til Karl Mannheim vil blant annet bli gjennomgått som en forklaring på hvordan alderskohorter henger sammen med verdioppfatninger og politiske preferanser.

For å kunne greie ut om forskjellene mellom liberale og konservative verdier må vi starte med definering av begreper først. For å bruke en anerkjent definisjon av verdibegrepet, leter jeg opp sitatet fra Anders Todal Jenssens bok, «*Verdivalg: Ny massepolitikk i Norge*» (1993, s. 26) hvor forfatteren siterer den amerikanske antropologen, Clyde Kluckhohn (1951, s. 395). Definisjonen hans av verdibegrepet lyder slik:

«En verdi er et begrep som eksplisitt eller implisitt, distinkt fra et individ eller kjennetegn ved en gruppe som påvirker utfallet til det tilgjengelige modus, virkemidler og handlinger». (Kluckhohn, 1951, s. 395) (Egen norsk oversettelse).

2.1 Ingleharts teoretiske rammeverk

Pippa Norris og Ronald Inglehart hevder i sin bok fra 2019 «*Cultural Backlash: Trump, Brexit and Authoritarian Populism*» å ha en forklaringsmodell på en rekke tendenser i den vestlige verden. Først og fremst hevder forfatterne at en teori kalt den kulturelle tilbakeslagsteorien kan bidra i stor grad til å forklare fremveksten av autoritær høyrepopulisme i mange vestlige land. Norge inngår også i forskernes analysearbeid. Ronald Inglehart brukte sin akademiske karriere på å forske på verdiendringer. I «*The Silent Revolution*» fra 1977 hevdet han at materialistene var i ferd med å bli erstattet av post-materialistene. Inglehart hevdet at i hvilken bås du var i verdimesig, altså materialist eller post-materialist var knyttet til alder, og preget av hvordan dine oppvekstsvilkår hadde vært (Inglehart, 1977). Inglehart, som Mannheim er tilhenger av generasjonssosiologien som hevder at hvordan du opplevde verden i dine formative år, påvirket verdiene som skulle prege deg livet ut, uten særlig stor grad av forandring (Bergh et.al, 2021). For Inglehart er oppvekstsvilkårene viktige i å forklare verdiutviklingstrekk. Sosialiseringshypotesen er viktig i hans teorier om verdiutvikling. Den søker å forklare hvordan en voksen persons basisverdier er basert på de sosioøkonomiske forholdene man selv opplevde som barn. Inglehart mente at dette førte til varige, stabile verdiorienteringer (Sangster & Reynolds, 1996, s. 254). Videre benytter han sin knapphetshypotese da han søker en forklaringsmodell for hvorfor verdiprioriteringer i voksenlivet er et resultat av folks sosioøkonomiske situasjon (Novy, Smith & Katrnak, 2017, s. 685). Ingleharts knapphetshypotese bygger på Psykologen, Abraham Mazlows behovspyramide fra 1943.

For å forstå de grunnleggende forskjellene på materialister og postmaterialister kan en si at materialister er opptatt av å dekke materielle behov, som sørges for sikker økonomi og sosial trygghet. Post-materialistene på sin side, har ifølge Inglehart (1977) hatt andre, men også mer velstående oppvekstsvilkår, noe som igjen har preget deres verdiorienteringer senere i livet (Norris & Inglehart, 2019).

Postmaterialistene tar kanskje for gitt at de har sine materielle behov oppfylt, og ønsker i større grad enn sin forgjenger-generasjoner kulturell utfoldelse i form av selvrealisering og ytringsfrihet. Etersom de yngre generasjonene (post-materialistene) generelt sett tenderer å tilknyttes mer liberale verdier, vil det provosere de eldre generasjonene (materialistene) som i langt større grad forfekter de konservative og autoritære verdiene (Norris og Inglehart, 2019). Det Norris og Inglehart argumenterer for i sin nyeste bok er at vi nå har kommet til et såkalt

vippepunkt, hvor mennesker (kanskje spesielt i USA) med såkalte liberale verdier i stor grad utfordrer tradisjonelle og konservative verdier. Dette vil ifølge de to hyppig siterte statsviterne føre til en autoritær refleks, som igjen kan argumenteres å forklare fremveksten av populistiske politiske partier med autoritære trekk.

Videre har den økonomiske tryggheten gitt mange mennesker i Vesten mulighet til å utfolde seg på ulike måter, og man har sett økt fokus på liberalisering av kjønn, likestilling, klimakamp, innvandring, minoriteter etc. (Goodhart, 2018). Dette kommer som en konsekvens av at enkeltmennesket i større grad enn tidligere har muligheten til å utfolde egne ønsker ettersom man befinner seg i en trygg og stabil økonomisk situasjon (Norris & Ingehart, 2019, s. 34).

Årsakene til at den sakte endringen eller stille revolusjonen har fått rom til å blomstre kan være både sekulariseringsprosesser, økt velstandsnivå og utdanning. I tillegg til utdanningsekspløsjonen, har den vestlige verden gjennomgått en rekke andre samfunnsendringer som har ført med seg andre ringvirkninger – nemlig både fraflytting av landsbygda, innvandring og et større fokus på likestilling og mangfold (Larsen, 2017). Men er det slik at de kulturelle endringene kun gjennomgås og aksepteres av den unge delen av befolkningen?

2.2 Mannheims teoretiske rammeverk som base for Inglehart

Siden deler av Ingleharts teoretiske rammeverk bygger på Mannheims teorier. Vil jeg i denne seksjonen redegjøre for Mannheims generasjonsteori. Generasjonsteorien til Mannheim angående politiske holdninger og verdier er basis for Ingleharts sosialiseringshypotese (Milkman, 2016 s. 83 / Inglehart, 1977). Det bør påpekes at verdiforskningen pekte mer i retning av Mannheim på 1960- og 1970-tallet, enn i nyere tid, da Mannheims generasjonsteori kan være litt snever i form av at den fokuserer mest på generasjonsstil og verdenssyn enn sosiale bevegelser (Milkman, 2016, s. 82).

Generasjonsteorien til Mannheim har sitt utgangspunkt i hans snart 100 år gamle essay fra 1928: «*The Problem of Generations*». Her hevder han det er det erfaringsbaserte grunnlaget til hver generasjon som former deres normer, holdninger og verdier (Bergh et.al, 2021). Med andre ord vil det si at sosiale prosesser som aktivt involverer generasjonene er det som påvirker deres samfunnsyn. Til eksempel har generasjon z (født etter 1997) sannsynligvis vokst opp med et langt større søkelys på klimaendringer enn tidligere generasjoner (Bergh

et.al, 2021). Det bidrar ifølge Mannheims teoretiske rammeverk, til måten generasjon z forholder seg til klimakrisen på. Dette med tanke på at klimakrisen kan argumenteres for å være en høyere prioritert kampsak for unge mennesker enn eldre (Ljunggren, 2019). Det samme kan sies om en rekke andre sosiale prosesser som har preget samfunnet de senere år, det være seg holdninger til innvandring, økonomisk omfordeling, likestilling eller digitalisering av samfunnet.

Karl Mannheims teori tar for seg hvordan verden preges av at ulike generasjoner til enhver tid er bærere av egne historiske særinteresser og erfaringer (Bergh, Johnsen & Ødegård, 2021). Mannheim sin generasjonsteori argumenterer for at erfaringene du gjennomgår i dine såkalte formative år, for eksempel mellom 17 og 26 år (Milkman, 2016), er de erfaringene du baserer ditt verdensbilde ut ifra, samt hvordan du ønsker samfunnet skal se ut (Bergh, et al. 2021). Siden det kan argumenteres for at nyere generasjoner vokser opp i og sosialiseres gjennom mer liberale verdier enn sin forgjenger-generasjon, kan det kanskje tenkes at det blir et verdimessig kulturkrasj mellom generasjonene. Dette er også noe Norris og Inglehart (2019) bruker som argument på bakgrunnen for sin «cultural backlash theory» som ble redegjort for i delkapitlet ovenfor. Ikke minst er poenget sentralt i Ingleharts opprinnelige generasjonsutskiftningsteori, som hevder at de unge postmaterialistene vil bli dominerende ettersom de eldre materialistene dør ut (Hellevik, 2008). Altså tenker Inglehart i forhold til sin teori i samsvar med Mannheims teorigrunnlag, at man ikke blir mer materialistisk-orientert med alderen, tvert imot. Man beholder heller det verdigrunnlaget man har dannet seg i ung alder. Av den grunn hevder de verdimessige generasjonsutskiftninger vil forekomme, heller enn at de eldre endrer sitt verdisyn etter hvert som de blir eldre (Mannheim, 1952, Inglehart, 1977).

Mannheim definerte generasjoner, eller alderskohorter som kan være et mer presist begrep, til å være en gruppe mennesker som innenfor en bestemt tidsperiode har opplevd eller gjennomgått en spesiell sosial, politisk eller ideologisk viktig begivenhet (Mannheim, 1952; Milkman, 2016). Dette er det felles sosiale og identitetsmessige grunnlaget, som legger grobunn for det som kjennetegner ulike generasjoner. Verdier, holdninger og ideologiske preferanser formes gjerne av slike begivenheter som Mannheim her sikter til (Mannheim, 1928, 1952). Mannheim understreket imidlertid at ikke hver eneste generasjon utvikler særegne generasjonstrekk, som følge av manglede særhistoriske begivenheter (Milkman, 2016). Teorien til Mannheim tilsier at unge folk, da gjerne i sin formative fase er særs påvirkelige i motsetning til den eldre delen av befolkningen, nettopp for slike særhistoriske

begivenheter, som kan være alt i fra krig og krisetid, til viktige opptøyer og demonstrasjoner som preget det kulturelle og sosiale synet på en begivenhet (Milkman, 2016). Kjente eksempler som har vært brukt mye i amerikansk forskning i det minste, er opptøyene om demonstrasjonene som på 1960-tallet ofte handlet om borgerrettighetsaktivisme, og motstand mot Vietnamkrigen (Milkman, 2016). Det som gjerne kan omtales som «ungdomsdramaet» blir gjerne den gjeldende generasjonens naturlige syn på verden, og dermed slik de vurderer politiske kontekster ut ifra i fremtiden (Ødegård, 2021).

Mannheims forklaring på hvordan ungdommer kan oppfattes så aktivistisk og revolusjonær til tider er fordi de ennå ikke har dannet seg et fast verdigrunnlag, vaner eller stabile politiske holdninger. De vil av den grunn være tilbøyelige til å kaste seg på det som måtte være av forandringsbølger, til fordel for forbedringer av samfunnet (Mannheim, 1952, s. 40).

2.3 Mazlow som base for Ingleharts knapphetshypotese

I etterkrigstiden har verden opplevd en stor velstandsøkning. Folk i Vesten, og i veldig stor grad her i Norge, har fått bedre råd, og dermed primærbehovene dekket. Med oppfylte primærbehov, åpner muligheten seg for at man kan få dekket sekundærbehov, tertiærbehov etc. Denne tankegangen er kanskje ingen lovmessighet, men dette bygger på psykologen Abraham Mazlows behovspyramide, ved at man kan omprioritere sine verdier og holdninger ettersom primærbehovene allerede er dekket. Behovshierarkiet fra Maslow av 1943 er antakelsen om at dine prioriteringer i livet baserer seg på nødvendige og trinnvise rekkefølger for hva du tenker på som neste behov (Cherry, 2022). Det gir potensielt rom for andre og mer krevende behov i andre rekke (Inglehart, 1990). Mazlows tese går ut på at om man sliter med for eksempel å skaffe seg mat, tak over hodet og varme (primær-behov), så vil man slite med å fokusere på andre ting enn å få primærbehovene dekket. Når man har sine primærbehov dekket, vil man kunne rykke opp til neste behovsnivå, som inkluderer sikkerhet i form av jobb, forsikring og sosial trygghet. Ettersom velstandsveksten i Norge og Vesten stadig har ført oss lenger opp på pyramiden, kan det også ventes et skifte i holdninger og verdier, fra materialistiske til post-materialistiske (Novy, Smith & Kratnak, 2017, s. 383). Med andre ord tilsier Maslows teori at for eksempel velstående mennesker (som mange nordmenn i etterkrigstiden har blitt) med alle fire trinnene i behovspyramiden tilfredsstilt, kan fokusere på det femte trinnet: nemlig selv-aktualiserende behov (Cherry, 2022). Ved å befinne seg på toppen av behovspyramiden kan det tenkes at det gir rom for utvikling av en viss type ulike verdier og holdninger, som kan stå i motsetning til de som stadig befinner seg på de nederste

trinnene (Cherry, 2022). Basert på Maslows sosiologiske teori om behovspyramiden, fant Inglehart inspirasjon til sin knapphetshypotese. Knapphetshypotesen går ut på at de sosioøkonomiske forholdene som ligger til rette for individene, er de omgivelsene som avgjør individenes prioriteringer. Behovsprioriteringer kan knyttes tett sammen med politiske verdi- og holdningsorienteringer. Av den grunn er knapphetshypotesen til Inglehart relevant, da den også kan bidra til å forklare hvordan sosioøkonomiske omgivelser får stor betydning på folk politiske beslutninger, som for eksempel valg av politisk parti.

Den store velstandsveksten har ikke bare direkte ført til at vi har mer penger mellom hendene, men videre også til en utdanningseksplasjon, spesielt fra 1980-tallet, hvor utdanning synes å bli mer og mer viktig for å sikre seg en god fremtid (Norris & Inglehart, 2019, s. 36).

Samtidig ser man klare tegn på religionen og kirkens synkende posisjon i samfunnet. Det kan kanskje tenkes at økt utdanningsnivå og sekularisering i mange land har ført til at tradisjonelle kristenkonservative verdier svinner hen (Norris & Inglehart, 2019). Dette er utviklingstrekk vi også i stor grad har observert i Norge de seneste årtier (se f. eks Jenssen, 2020). Om Norris og Inglehart til eksempel hevdet av vippepunktet for de liberale verdienes «overtakelse» nylig var passert i mange Vestlige land, kan det kanskje argumenteres for at det i Norge og kanskje hele Norden har vært en overveiende verdikonsensus tilknyttet liberale og progressive verdier i lang tid allerede?

Eksempelvis finner ulike studier som Schafer (2021) og O'Grady (2021) at verdiendringer i form av mer konservative trekk økonomisk og sosialt ikke nødvendigvis er en alderseffekt (O'Grady, 2021). Studier har vist til at aldersvariabelen alene ikke kan forklare hvorfor fremveksten av høyrepopulistiske autoritære partier har vært på frammarsj, spesielt siste tiåret. Det kan virke som om de mest fremtredende forskningen på fagfeltet vil forklare den autoritære refleksjonen med alderseffekter, men det er som nevnt forskning som bryter ned disse teoriene. I O'Grady sin forskning er det for eksempel ikke funnet noe bevis for at den ideologiske polariseringen mellom unge og gamle generasjoner har økt de siste 40 årene (O'Grady, 2021, s. 14).

2.4 Verdimessig tilbakegang i Vesten?

Om det kan sies at vi har et kulturelt tilbakeslag i Vesten, hva skyldes i så fall det? I lys av denne oppgavens problemstilling: «*hvorvidt det kan argumenteres for at vi har en større eller mindre generasjonskonflikt i Norge i dag enn for 40 år siden, som følge av verdiendringer*», er det interessant å undersøke om det nettopp er selve verdiendringene som har ført til det

påståtte kulturelle tilbakeslaget eller ikke. Norris og Inglehart er blant Vestens mest siterte statsvitere, og deres nylig presenterte «kulturelle tilbakeslagsteori» har fått mye internasjonal anerkjennelse (Schafer, 2021). Men det må nevnes at deres forklaringsmodell på framveksten av autoritær og høyrevridd populisme også er skyteskive for kritikk. Som nevnt eksisterer det forskning som tar for seg spesifikke vestlige land og undersøker om den kulturelle tilbakeslagsteorien kan brukes på enkelte land. I Norge har for eksempel teorien blitt undersøkt (F. eks Jenssen, 2020). Videre kritiserer Armin Schafer de to amerikanernes teori på en rekke punkter, der teorien kan sies å være for svak (Schafer, 2021).

Norris og Inglehart argumenterer for at det kan være en generasjonsbasert tendens, at den autoritære refleksjonen har vokst frem. Dette som følge av at de «eldre konservative» føler sine verdier blir mindre verdsett enn de «unge liberale» verdier. Det vil med andre ord si at de argumenterer for at de velgerne som først og fremst stemmer på autoritære- og høyrepopulistiske partier, kanskje i første rekke er den eldre garde som innehar et langt mer konservativt verdigrunnlag enn den yngre generasjonen, slik Norris og Inglehart ser det (Norris & Inglehart, 2019). Slik vi gjerne kjennetegner ulike generasjoner kan det være fristende å tenke at det faktisk er slik at de eldre generasjonene er mer tilbøyelige til å stemme på høyrepopulistiske partier enn de yngre generasjonene basert på sine ulike verdigrunnlag.

Videre er det likevel mye som tyder på at hvilke politiske holdninger og verdier man har, også i USA går på kryss og tvers av generasjoner (Duffy, 2021) Med andre ord finnes det også forskning (f.eks Duffy, 2021) som mener det ikke er holdbart å hevde at et polarisert bilde av politikken kan generaliseres ned til en generasjonskonflikt (Duffy, 2021). Man tolker kanskje litt for ofte at eldre er konservative, mens de yngre blir stemplet som progressive (Mannheim, 1952).

Armin Schafer skriver videre i sin forskningsartikkel fra 2021 at nettopp yngre mennesker er mer tilbøyelig å stemme på et populistisk parti enn de eldre (Schafer, 2021). Unge mennesker er ifølge Schafer likevel mindre tilbøyelige til å stemme autoritære populistiske partier. Dette er ikke helt i tråd med Norris og Ingleharts forskning, der de nærmest presenterer framveksten av populisme som et problem hos de eldre generasjonene hovedsakelig (Schafer, 2021; Norris & Inglehart, 2019). Schafer sine funn (2021) skiller seg fra Norris og Ingleharts (2019) ved at han kombinerer variablene autoritær og populistisk. På den måten finner Schafer ingen alderskohort-forskjeller i å stemme på et politisk parti som kombinerer autoritær og populistisk politikk (Schafer, 2021).

Etter å ha lest *Cultural Backlash* kan man få et oppmuntrende og optimistisk inntrykk av den politiske situasjonen i Vesten. Dett kommer av at forfatterne argumenterer for at verdigrunnlaget som appellerer til populistiske partier nettopp tilhører de eldre generasjonene, ikke de yngre. Av den grunn kan man tolke det som at framveksten av autoritær høyrepopulisme kun er en midlertid refleks, med tanke på de eldre velgerne som står inne for disse verdiene, før eller senere skal dø ut. Likevel finner altså Schafer at det nettopp er baby boomer-generasjonen (1946-1964) som er minst tilbøyelige til å stemme på partier med autoritære og høyrepopulistiske trekk i Vesten (Schafer, 2021).

2.5 Kløften mellom de liberale og konservative verdiene

Verdibegrepet har med tiden blitt en viktig forklaringsfaktor for partipreferanse. Denne utviklingen så man allerede sett i Norge siden 1980-tallet (Jenssen, 1993). Tradisjonelt sett er det i større grad klasses tilhørighet som har hatt betydning for partivalg, slik Lipset og Rokkan fronter i sin fastfrysingstese fra 60-tallet (Lipset & Rokkan, 1967). Det er med Ingleharts tese om den «stille revolusjonen» at personlige verdier knyttes til politisk partipreferanse som et nytt fenomen (Jenssen, 1993). Det at mange utover 1970- og 80-tallet i større grad fikk såkalte postmaterialistiske (idealistiske) holdninger enn materialistiske bidro til å endre folk valg av politisk parti (Flanagan, 1984). Det kan tenkes at økt velstandsnivå, inkludert høyere utdanning og sekularisering har gjort sitt for å endre verdisetet til mange som kanskje ellers ville hatt de såkalte materialistiske verdiene intakt.

Verdibegrepet er også noe som Norris og Inglehart til eksempel legger til grunn i sin forklaring på den økte oppslutningen til autoritære populistiske partier over hele Vesten, som følge av nettopp et «vippepunkt» i verdiendringene mellom de tradisjonelle konservative verdiene og de liberale progressive verdiene (Norris & Inglehart, 2019).

2.6 Utviklingstrekk i Norge

Selv om empirien viser til utviklingstrekk generelt i den vestlige verden i retning av flere postmaterialister, er ikke tendensene like klare i Norge. I Ottar Hellevik sin forskning på verdiutvikling i Norge finner han blant annet at nordmenn ikke i like stor grad har fulgt utviklingstrendene som mange andre vestlige borgere har når det kommer til skifte i verdigrunnlaget fra materialistisk til postmaterialistisk (Hellevik, 2008). I sin bok «*Jakten på den norske lykken*» fra 2008 diskuterer Hellevik blant annet debatten mellom Scott Flanagan og Ronald Inglehart. De to statsviterne har en litt ulik tilnærming når de skal lansere hver av

sine respektive forklaringsmodeller på verdiutviklingen i den vestlige verden fra 1970-tallet av. Mens Inglehart i større grad forklarer sin teori basert på behovstilfredsstillelse under oppveksten, setter Flanagan større lit til hvilke samfunnsmessige behov man har (Hellevik, 2008, s. 215). En kan tolke et hovedskille i verdiendringsdebattene mellom Flanagan og Inglehart som at Flanagan mener samfunnsbehovene er den viktigste faktoren, mens Inglehart fokuserer mest de individuelle behovene (Hellevik, 2008). Naturlig nok henger begge sammen, men forskerne er uenige om hva som i størst grad er avgjørende for verdiutviklingen i Vesten.

Når det kommer til det norske caset finner imidlertid Hellevik at hverken Inglehart eller Flanagans teorier alene kan forklare tendensene i Norge de seneste knappe 40 år. Hellevik kommer fram til at verdiutviklingen i Norge mellom 1985 og 2007 bør deles inn i to faser, en tidlig og en sen. Den tidlige setter Hellevik fra 1985 til 2002, den andre fra 2003 til 2007 (Hellevik, 2008, s. 219). I den første fasen mener Hellevik (som har brukt data fra Norsk Monitor 1985-2007) at verdiendringene gikk i retning av det han kaller for tradisjonell idealisme til moderne materialisme (Hellevik, 2008, s. 219). Med andre ord treffer Ingleharts teori ikke fullt så bra på det norske caset i Helleviks første faseinndeling av postmaterialistisk utvikling. Flanagans samfunnsmessig-behovs-hypotese kan imidlertid argumenteres for å treffe bedre. Men i den andre fasen som måles (fra 2003-2007) ser man et skifte i Norge hvor de verdibaserte endringene går i retning av kulturell idealisme. Andre fase i verdiutviklingen som måles av Hellevik sammenfaller også med andre ord i større grad med Ingleharts teori. Kanskje kan det tenkes at vi i Norge har ligget litt bak flere andre vestlige land, som kan argumenteres for å ha vært tidligere ute med idealistisk-orientert befolkning enn oss selv?

Hellevik reiser spørsmålet hvorfor den idealistiske (eller postmaterialistiske) utviklingen ikke treffer Norge i så stor grad før 2003, da likevel de samfunnsmessige forutsetningene for en slik verdibasert utvikling har foreligget her til lands mest sannsynlig en god stund allerede før 1985 (Hellevik, 2008, s. 221). Likevel vil jeg påpeke at forskning som fokuserer på andre verditilnærminger, har kommet med andre funn. For eksempel forskning på nordmenns holdninger til abort, skilsmisser, homofili og religiøse forestillinger har vist har Norge for lengst har passert et såkalt vippepunkt i tilfelle der liberale og progressive verdier har blitt dominerende ovenfor tradisjonelle kristenkonserverte verdier (Jenssen, 2020, s. 13)

Videre kan et interessant poeng være at måling av verdier og holdninger ofte kan medføre usikkerhet. Eksempelvis om man står inne for holdninger man selv tror man er i mindretall om å ha (Noelle-Neumann, 1993). Det handler om at hvis man antar man innehar

minoritetsholdninger, så holder man de gjerne for seg selv. Av grunn vil mennesker med disse holdningene slite med å finne likesinnede fordi holdningene deres «hysjes ned» og ikke er sosialt akseptert i like stor grad. Motsatt blir det for «majoritetsholdningene» i befolkningen, hvor disse diskuteres med den største selvfølge og man får inntrykk av at dette er holdninger som de fleste innehar (Noelle-Neumann, 1993). Dette baseres på enkel politisk psykologi hvor gruppetilhørighet er veldig viktig for mennesker. Av den grunn er det ikke utenkelig at mange vegrer seg for å dele holdninger og verdigrunnlag som spriker fra det man antar er holdningene til majoritetsbefolkningen (Noelle-Neumann, 1993). For å gi taushetsspiralen et praktisk eksempel i norsk kontekst, kan det kanskje tenkes at det er flere mennesker som innehar eksempelvis upopulære konservative holdninger til enkelte spørsmål enn det man skulle få inntrykk av gjennom politiske debattinnlegg. Mennesker med de «minst populære» holdningene tør gjerne ikke delta like aktivt i det politiske ordskiftet.

2.7 Finnes det verdibasert grunnlag for generasjonskonflikt?

I denne oppgavens forstås verdibasert generasjonskonflikt som om det er en større politisk avstand mellom yngre og eldre nordmenn i dag versus tidligere. Dette måler jeg som nevnt i lys av verdimeslige holdninger.

Forskning som Bergh et.al har funnet at vi har et større politisk generasjonsgap i Norge i dag enn tidligere (Bergh et.al, 2021). Samtidig har man de som mener at generasjonsgapet har dødd ut, og man i større grad enn tidligere har mer harmoni mellom de ulike generasjonene (Duffy, 2021). En årsak til det er at Bergh et.al i større grad undersøker politisk deltagelse og politisk interesse, mens Duffy sin forskning baserer seg på idealistiske holdninger, stemmemønster, og kulturelle holdninger (Duffy, 2021). Forskningen til Bergh et al inkluderer riktignok holdningsvariabler til klima og miljøtrusselen, samt plassering på en religiøs akse. Deres analyse foregår imidlertid kun i et 20-års perspektiv bakover i tid (Bergh et.al 2021). Duffy undersøker langt flere variabler, og har kanskje også av grunn litt andre forskningsfunn å vise til?

Bergh et.al (2021) konkluderer sin forskningsartikkel med at det er økte politiske motsetning mellom generasjonene i Norge, men foreløpig ikke grunnlag til å definere det som en generasjonskonflikt (Berg et.al, 2021, s. 354). I konklusjonen skriver forskerne at det verdimeslige generasjonsgapet er tydeligere enn på mange år, da med hensyn til måling på respondensers holdninger til klima, innvandring og religiøse forestillinger. De finner at selv

om den eldre alderskohorten (60 år +) beveger seg i samme retning av verdiorientering som de unge (under 30 år), så øker fortsatt avstanden. Dette gjenspeiler seg i nasjonalvalgene da unge velgere tenderer å ha andre politiske preferanser enn de eldre aldersgruppene (Bergh et.al s. 355).

Videre må det trekkes inn at et viktig element som spiller inn i individers verdiorienteringer er hvordan ulike økonomiske kår for eldre og yngre generasjoner under oppveksten spiller en rolle for hvilke verdier og politiske preferanser man utvikler (Inglehart, 1977). Dette har for så vidt både Inglehart og Flanagan lagt vekt på i sin forskning på verdiendringer (Hellevik, 2008).

I Norge i dag har man ikke lenger like mange gjenlevende individer som har vokst opp under særs trange økonomiske kår. Ettersom Norge nå i over 60 år har opplevd sterk økonomisk vekst, har de fleste gjenlevende nordmenn opplevd relativt optimistiske økonomiske rammer under sine såkalte formative år. Som kjent i både Inglehart og Mannheim sin forskning er det hvordan vi opplever samfunnet i våre formative år (17-25 år ca.) som kan bidra til å avgjøre hvordan vi ser på samfunnet, hvilke verdier og holdninger som preger oss mesteparten av livet (Bjørklund, 2017). Dette tatt i betraktning av verdier og holdninger vi har hatt store deler av livet naturligvis kan avvike som følge av for eksempel ulike livsfaseeffekter (Mannheim, 1952). Mye kan tyde på det faktum at siden så mange nordmenn har vokst opp med et høyt velstandsnivå, så vil det også være mindre grunn til generasjonsgap mellom ung og gammel.

2.8 Hva skyldes ulik verdiorientering knyttet til alder?

At ulike alderskohorter eller generasjoner har forskjellige verdiorienteringer er ikke en uvanlig antakelse. Dette kan være basert på samtaler generasjonene imellom, hvor politikk og verdiorienteringer tema. Et eksempel kan være at mange antar unge tenderer å ha mer liberale verdisyn enn eldre, være mer sekulær enn eldre og inneha en annerledes bakgrunn enn eldre. Høyre utdanning (mens man er i sin formative fase) kan være et eksempel på ulike bakgrunner på unge og eldre alderskohorter (Milkman, 2016). Disse verdiorienteringene pleier også å gjenspeile seg i form av politisk partipreferanse, sånn som at yngre mennesker i større grad stemmer på partier tilhørende den politiske venstresiden, partier med en mer klimavennlig profil, samt på partier med økt fokus på identitetspolitikk sammenlignet med eldre velgere (Milkman, 2016, s. 25).

Selv om ulike verdiforskjeller utspiller seg i forskjellige aldersgrupper, er det ofte ikke aldersvariabelen alene som kan forklare disse verdiendringene likevel. Verdiforskjeller kan være knyttet til utdanning, sekularitet, bosted og yrkesgruppe (Strand, 2007). Verdiendringer knyttet til aldersgrupper og ulike generasjoner har i tidligere forskningsfunn vært både et resultat av generasjonseffekter og livsfaseeffekter (Strand, 2007). Generasjonseffektene for verdiendringer over tid har ofte vært trukket fram som en viktig faktor når en skal forklare holdningsendringer etc. i lys av forskjellige alderskohorter. Livsfaseeffekt har gjerne vært en annen forklaringsfaktor i verdiendringsforskningen. Livsfaseeffektene går i større grad på hva som kjennetegner individer ved ulike fasene livet byr på. I undersøkelser av verdier og holdninger vil man da kunne undersøke hvorvidt det påvirker et individs verdiorienteringer å være i bestemte livsfaseløp som eksempelvis: ungdom, student, småbarnsforelder, pensjonist, ansatt på fulltid/deltid, arbeidsledig etc. Dette er ulike faser alle risikerer å gå gjennom i løpet av livet. De overnevnte livsfasene er ikke generasjons-spesifikke i seg selv, de er i større grad livsløp-spesifikke. I tillegg kan andre livsfaseeffekter som potensielt kan oppstå i løpet av et liv påvirke individers verdiorienteringer ytterligere (Strand, 2007). I motsetning til generasjonseffekt, er ikke livsfaseeffekt et generaliserende kjennetegn på en hel kohort, ettersom livsfaseeffekter er av det individuelle slaget i større grad enn kohorteffektene som kan sies å generaliseres ut til en hel alderskohort (Strand, 2007).

Verdiforskjellene mellom unge og eldre alderskohorter har de siste årtiene gjenspeilet seg i folks politiske preferanser. Tydelige mønstre har vist at ungdommen i større grad enn tidligere trekker mot venstresiden av politikken, sammenlignet med den eldre befolkningen (f. eks Milkman, 2016, Bergh et.al, 2021). Selv om skillet mellom høyre- og venstresiden i politikken går langs en økonomisk akse tradisjonelt sett, kan det det like fullt argumenteres for at hvor man plasserer seg på den sosiokulturelle skillelinjen politisk gir resultat til hvor man plasserer seg på høyre/venstre-skalaen i politikken. Etter hvert som den sosiokulturelle skillelinjen kan argumenteres å ha fått viktigere betydning knyttet til politisk partipreferanse, har det vokst seg frem forklaringsmodeller på hva som lokker velgere til den «nye venstresiden» (GAL) og den «nye høyresiden» (TAN)¹. GAL og TAN representerer et mer nyansert skille i politikken. GAL som står for grønn, alternativ og liberal kan kanskje argumenteres for å ha hatt sitt inntog i Norge da venstresiden i Arbeiderpartiet brøt ut i 1961, og dannet SF. Det er partiet som i dag har blitt til Sosialistisk Venstreparti. På samme måte

---

¹ TAN står for tradisjon, autoritær og nasjon. En rekke nye partier på høyresiden har de siste årtiene dannet grunnlaget for skillet mellom «gamle høyre/nye høyre» (og «gamle venstre»/nye venstre») etter at de hadde brutt ut fra sine moderpartier. Dette er utviklingstrekk man har sett i store deler av Vesten (Skirbekk, 2021).

kan dannelsen av Anders Langes parti i 1973 (det som i dag har blitt til Frp) sies å representere TAN-verdiene inntog i norsk politikk. Man hadde med dannelsen av disse to nye partiene fått en representant på hver sin side av venstre/høyre-skalaen i Norge, som representerte det «nye venstre» med sine GAL-verdier, og det «nye Høyre» med sine TAN-verdier (Skirbekk, 2021). Hvorvidt GAL-TAN skillelinjen i politikken har vært like avgjørende for høyre/venstre-siden som den tradisjonelt viktigste skillelinjen for skillet mellom høyre- og venstresiden i politikk: *arbeidsgiver/arbeidstaker*, er riktignok omdiskutert (Hooghe & Marks, 2017; Ljunggren, 2019). Men at det nye skillet er interessant å diskutere i lys av verdiforskjeller knyttet opp mot generasjoner og alderskohorter, rår det liten tvil om.

Valgundersøkelser har vist at for unge folk er GAL-verdier som miljø, likestilling, kjønn og legning viktige (Kvale, 2021). For TAN-velgerne er i større grad økonomisk sikkerhet, sosial trygghet, nasjonal orientering som er viktige for valg av politisk parti (Skirbekk, 2021). Vi ser at disse tendensene utspiller seg også i Norge, selv om de kanskje i litt mindre grad er gjeldene her, som i andre deler av Vesten. Politiske partier som i veldig stor grad representerer TAN-verdier må kunne sies å ha langt større oppslutning i andre land enn Norge. Både Sverige, Danmark, Finland, Nederland, Belgia, Tyskland, Polen og Ungarn er noen av mange europeiske eksempler på land med politiske partier tilknyttet de såkalte «TAN-verdiene», ved at de har partier i retning av autoritære og høyrepopulistiske holdninger (Ekern, 2019; Skirbekk, 2021), hvor alle nyter relativt høy oppslutning i befolkningen. Videre kan det tenkes at i en norsk sammenheng er kanskje søkelyset på GAL-verdier en av flere forklaringer på hvorfor politiske partier som Venstre, MDG, SV, men også Rødt tiltrekker seg mange unge velgere?

Det kan kanskje argumenteres for at vi ikke har fullverdige TAN- og GAL-partier i Norge. Men likevel er det liten tvil om at det er politiske partier som representerer henholdsvis deler av verdiene innenfor GAL/TAN-dimensjonen i større eller mindre grad enn andre partier. Det må også nevnes at flere norske partier plasserer seg godt i midten av begge aksene og representerer like fullt verdier fra begge «verdipoler», for eksempel de to store styringspartiene Høyre og Ap, som favner relativt bredt ut til en stor del av befolkningen på ulike måter.

Mulige årsaker til at partiene som i norsk kontekst best passer inn i GAL-kategorien er Venstre, MDG, SV og kanskje Rødt er de respektive partienes velgerpreferanser. Det er ikke ukjent i norsk politikk at både Venstre, MDG og SV alle er partier med miljø og klimapolitikk langt opp på prioriteringslisten (Kvale, 2021). Vi vet også at for særlig unge velgere, og ellers

velgere med høy utdanning er klima og miljø viktig for valg av parti (Ljunggren, 2021; Bergh et.al, 2021). Av den grunn er det ikke rart at man ofte ser en stor andel av unge, høyt utdannede og klima-engasjerte velgere i både Venstre, MDG og SV. Men også partiet Rødt kan sies å ha en velgerprofil som tiltrekker seg mange unge velgere. Det skal sies (noe som også senere vises i oppgavens deskriptive statistikk) at antall godt voksne og eldre rødt-velgere har økt markant de siste 40 årene (EVS, 1982, 2018). Rødt har i likhet med de tre miljøpartiene også hatt et solid fokus på likestilling, miljøvern og identitetspolitikk. Med andre ord nok et parti som favner ut til velgere som innehar de såkalte GAL-verdiene. På dette grunnlag kan det være rimelig å plassere både Venstre, MDG, SV og Rødt i en blokk sett opp imot resten, for å undersøke generasjonsgapet i lys av oppslutning til disse partiene. En viktig fellesnevner for alle fire partiene er imidlertid at de har høyere oppslutning blant unge velgere, høyt utdannede og velgere som mener klimasaken bør ha øverste prioritet (Kvale, 2021).

2.9 Oppgavens relevans

At oppgavens tematikk har faglig akademisk relevans og høy aktualitet er viktig for å vurdere omfanget av den. Når det kommer til i hvilken grad verdiendringer kan sies å ha ført Vesten, og i denne oppgaves tilfelle, Norge inn i en generasjonskonflikt, så er det kanskje mer nyansert i den norske sammenhengen enn for eksempel den amerikanske. Om vi starter med å ta for oss den svært relevante teorien til Norris og Inglehart, så kan det tenkes at den passer bedre som forklaringsmodell på et USA, samt et utvalg andre europeiske stater enn Norge. Norge kan heller ikke vise til større oppslutning av politiske partier med de såkalte kristenkonservative verdigrunnlagene (Jenssen, 2020), i motsetning til mange andre vestlige land som nevnt (f.eks Kriesi, 2006; Ekern, 2019; Hooghe & Marks, 2017).

For det første er oppgaven svært relevant i lys av en økende tendens til oppslutning rundt høyrepopulistiske partier med autoritære trekk i store deler av Vesten. Det gjør det interessant å undersøke utviklingstrekkene i norsk sammenheng.

Liberale verdiers framvekst, og globaliseringens dominans har muligens ført til at det en kan definere som globaliseringens tapere føler seg presset til å stemme på ledere med mer nasjonalistiske trekk, slik en har sett i flere europeiske land som Polen, Ungarn, Østerrike blant annet (Kriesi, 2006). Dette kan for eksempel være fordi individene, som gjerne er taperne på både utdannings- og lønnsmarkedet ikke vinner økt velstandsvekst som følge av

globalisering (Hooghe & Marks, 2017). Med nasjonalt-orienterte politiske partier, som gjerne fronter populistiske og autoritære appeller, kan derfor for mange misfornøyde mennesker høres ut som en politisk løsning. Mange teser har søkt å forklare utviklingstrekkene knyttet spesielt til høyrepopulismens framvekst, men teorien om det kulturelle tilbakeslaget har fått særlig mye oppmerksomhet, da den ble presentert som en forklaringsmodell på fremveksten av autoritær populisme i hele Vesten. Den duger muligens ikke som forklaringsmodell på alle casene den søker å forklare i boken «*Cultural Backlash*». Dette gjelder blant annet Norge, og de andre nordiske landene som jeg allerede har vært inne på.

Spørsmålet i denne oppgaven blir i hvilken grad ungdom og eldre generasjoner i dag er splittet i synet på betente og aktuelle saker, det være seg BLM, LGBTQ, klimakampen, likestilling eller omfordeling sammenlignet med tidlig 1980-tallet? Har det vokst seg fram et større skille mellom de norske generasjonene nå enn tidligere, basert på verdiendringene som har utviklet seg i Vesten?

3.0 Metodedel/Forskningsdesign

Oppgavens datagrunnlag bygger på datasettet European Value Survey (EVS). Respondentene er trukket ut slik at utvalget skal være et representativt utvalg av populasjonen (Johannesen, 2016). Det benyttes to av EVS sine fem runder med datainnsamling. I min oppgave vil jeg bruke 1982- og 2018-rundene med tverrsnittsdata fra EVS. 1982-runden er imidlertid den første runden som ble lagd, mens den foreløpig siste runden med datasett fra European Value Survey er 2018-runden. I dette kapitlet skal det redegjøres for og gis begrunnelse av valg av metode, samt variabler som er brukt til analysedelen. Etter gjennomgang for valg av datamaterialet og metodiske utfordringer, vil jeg redegjøre for avhengig variabel, uavhengig variabler og kontrollvariablene.

3.1 Valg av datamateriale

Datamaterialet til denne oppgaven er EVS-data, fra første og foreløpig siste runde: 1982 og 2018. Dette vil gi godt grunnlag for å analysere utvikling over tid, samt undersøke sammenligningsgrunnlaget til spørsmålene stilt til respondentene ved de to utvalgte EVS-rundene. Datasettene som skal avdekke respondentenes holdninger til politikk, religion, familieverdier, samfunnsengasjement, policy-holdninger, identitetsspørsmål, partipreferanse

etc. Med andre ord er datasettene et solid grunnlag å innhente informasjon når en skal undersøke holdningspreferanser og verdiendringer i befolkning over tid. Begge rundene som skal benyttes, både 1982 og 2018 benytter i overkant av 1000 respondenter til den norske delen av analysen, som i denne oppgaven anvendes. Dette er et tilstrekkelig antall respondenter til å gjøre meningsfulle analyser (Mehmetoglu, 2017). Det er med ca. 70 flere respondenter fra Norge i 2018-runden, enn i 1982-runden (EVS, 1982, 2018).

3.2 Metodiske utfordringer

Metoden som benyttes i oppgaven er kvantitativ og analysene baseres ut ifra to tverrsnittdatasett. Et fra 1982 og ett fra 2018. På den måten får man også muligheten til å undersøke utvikling over tid (Skog, 2017). Dette står i motsetning til for eksempel paneldata hvor man undersøker samme gruppe mennesker over tid, noe som ofte kan være krevende å gjennomføre (Johannesen, 2016). I tverrsnittdatasett undersøker man riktignok flere variabler på samme tidspunkt, men ettersom man slår sammen to runder med datasett vil man på den måten kunne undersøke tidsutviklingen for de variablene man skal undersøke. I denne masteroppgaven er det derfor ikke samme gruppe mennesker (respondenter) ved de to tilfellene som skal undersøkes, men et representativt og tilfeldig utvalg av nordmenn ved begge anledningene.

Dataen fra EVS-datasettet er sekundærdata, da den ikke er samlet inn av meg, men av profesjonelle aktører. Intervjuene er for det meste gjort ansikt til ansikt, det er store nok utvalg til at man kan definere det som representativt og det er høy kvalitet på spørsmålene som blir stilt. Med slike forutsetninger antas derfor datasettet å være av høy kvalitet (Johannesen, 2016; Skog 2017).

Videre er det noen utfordringer knyttet til måling av holdninger og verdier. Eksempelvis er man avhengig av spørsmålene er presise, og forstås tydelig av respondentene. Man må sørge for at spørsmålene kan gjentas i noenlunde samme format, også for fremtidige runder med datasett. Det vil med andre ord si at man har samme grunnlag for å vurdere spørsmålene i 1982 som i 2018. Det er ikke alltid tilfellet, og heller ikke hos EVS at spørsmålene respondentene blir stilt er nøyaktig de samme ved alle rundene. Poenget er likevel at spørsmålene må være så like som mulig, hvis ikke er det vanskelig å sammenligne over tid (Johannesen, 2016). Om spørsmålene derimot mistolkes vil svarene bli muligens upresise eller feilaktige og datamengden ikke like god.

Det er veldig mange variabler benyttet i datasettene, noe som gjør at såkalte beslektede variabler i noen tilfeller kan slås sammen til en indeks (sammensatt variabel). En indekskonstruksjon kan være gunstig å lage i sammenhenger hvor man oppfatter av variablene man slår sammen måler tilnærmet det samme (Skog, 2017). Gode eksempler på slike indekskonstruksjoner kan være å slå sammen variabler som måler respondentenes holdninger til et bestemt tema, hvor svarene på den ene variabelen ofte kan knyttes tett opp imot resten av de beslektede variablene. Eksempelvis respondenter tillit til ulike institusjoner, holdninger til religion, klima, innvandring etc.

For å undersøke om man har en såkalt godkjent indekskonstruksjon av variablene man ønsker å sette sammen til en variabel kan man gjennomføre en faktoranalyse, korrelasjonsanalyse og reliabilitetstest i dataprogrammet STATA (Ringdal, 2013). Dette er for øvrig gjort i denne masteroppgaven.

Datasettet er også fint å forske på endring over tid, ettersom datamaterialet strekker seg så mye som 40 år bakover. Man kan av den grunn lese ut mye informasjon om hvilken betydning ulike verdiendringer har hatt å si for de norske alderskohorter som skal undersøkes.

Sekundærdataen er laget hovedsakelig for overordnede formål og ikke et spesifikt forskningsprosjekt. Det kan av den grunn tenkes at flere variabler som ville vært relevant for analysen blir utelatt (Bryman, 2016).

Videre kan det muligens være en metodisk utfordring at utvalget respondenter i 1982-runden til EVS består av en noe større andel fra den unge alderskohorten, sammenlignet med den eldste alderskohorten. For 2018-runden er tilfellet motsatt.

3.3 Avhengige variabler

De tre avhengige variablene forstås i denne sammenheng som respondentenes holdningsoppslutning til de relevante «verdiendringene» jeg skal måle i lys av de tre alderskohortene (ung, voksen, eldre). På den måten skal jeg måle verdiforskjellene knyttet til aldersgrupper (hoved-uavhengig variabel). Verdiendringene vil da måles som oppslutning rundt i) *postmaterialisme*, ii) *det jeg definerer som «tradisjonelle familieverdier»* (syn på skilsmisse, abort og homoseksualitet) og iii) *politisk partipreferanse*. Dette er tre typer variabler som kan sies å måle individers politiske verdigrunnlag. Endringer i disse verdivariablene vil bidra til å undersøke hvorvidt det er et større eller mindre politisk og verdimesig generasjonsgap nå enn 40 år bakover i tid.

3.3.1 Postmaterialisme

Postmaterialisme-variabelen er sentral for å forstå utviklingstrenden som har forekommet i Norge fra 1982 til 2018 (Hellevik, 2008). Jeg bruker Ronald Ingleharts egenkonstruerte 4-index-variabel på postmaterialisme. Den spør hva du som individ verdsetter av en rekke verdier som Inglehart definerer som henholdsvis materialistiske- og ikke materialistiske verdier (Strand, 2007). Disse er følgende: 1) *Opprettholde orden og stabilitet*. 2) *Gi folk en tydeligere stemme i politiske beslutninger*. 3) *Kjemp mot økende priser* og 4) *Beskytt ytringsfriheten* (Inglehart, 1977). Måten indekskonstruksjonen fungerer på er at respondentene blir bedt om å rangere disse fire verdiene i foretrukket rekkefølge. To av verdiene er materialistiske og to er såkalte postmaterialistiske verdier (Strand, 2007).

Videre er postmaterialisme-variabelen kategorisert i tre deler, hvor vi har kategoriene «materialist», «postmaterialist» og «mixed». I 1982 viser fordelingen at det er 7,14 % postmaterialister, 27,59 % materialister og 55,38 % respondenter innenfor kategorien «mixed» (EVS, 1982). Missing er tatt høyde for da verdien «Other» ble fjernet. Slik forsvant det 104 observasjoner fra 1982-analysen, da kategorien «other» utgjorde hele 9,90 % av respondentene. Fordelingen for 2018 viser at 19,07 % av respondentene er postmaterialister, 6,68 % er materialister, 73,53 % er «mixed» (EVS, 2018). Missing ble fjernet, og kun 8 respondenter forsvinner fra 2018-runden.

Å undersøke aldersforskjeller i postmaterialisme vil være et sentralt mål på om Ingleharts spådom er rett, nemlig at det blir flere postmaterialister ettersom flere og flere materialister dør ut (Hellevik, 2008). Det kan tenkes at vi i det norske caset vil observere at også den eldre gruppen tar etter de unge, og blir kategorisert og definert som postmaterialister ettersom eldre og unge i Norge har beveget seg i sammen verdiutviklingstrend (Bergh et.al, 2021). Ifølge Inglehart og Norris vil altså dagens materialister i Vesten bli færre og færre ettersom de blir eldre, dør ut og etter hvert erstattes av de yngre post-materialistene. Som det også ble diskutert i teorikapitlet (kap. 2) er det imidlertid ulike meninger om hvorvidt Ingleharts tese stemmer likebra for alle deler av Vesten (Schafer, 2021).

3.3.2 Verdikonservativ /familieverdier

Den neste avhengige variabelen er en indekskonstruksjon sammensatt av tre variabler. Det er variablene «rettferdiggjøring av skilsmisse, abort og homoseksualitet». Disse tre variablene kan argumenteres for å måle mye av det samme, i den forstand at hvilke holdninger respondentene har til abort ofte henger sammen med dets holdninger til skilsmisse og

homoseksualitet. Det empiriske grunnlaget kan med andre ord fortelle oss at holdninger til skilsmisser, abort og legning henger tett sammen.

Tradisjonelt sett, også her i relativt progressive Norge (sammenlignet på verdensbasis) har vi hatt negative holdninger til både homofili, skilsmisse og abort for ikke mange årtier tilbake (Gjerde & Ruud, 2019). Alle tre komponentene har vært ulovlig, og i flere av verdens land i dag er det fremdeles negative holdninger til dem alle. Det tar tid å endre holdninger, spørsmålet er bare hvor langt tid. Av den grunn vil det være interessant i et norsk perspektiv å undersøke holdningsendringene i lys av disse tre variablene, som folk i mange vestlige land inkludert Norge historisk har hatt svært negative holdninger til (Gjerde & Ruud, 2019).

De tre variablene hadde i utgangspunktet en rangering fra 1 til 10, hvor respondentene ble spurt om hver av de følgende variablene kunne rettferdiggjøres alltid (10), eller aldri (0). Interessant nok tenderer mange respondenter å enten plassere seg i midten², eller på ytterfløyene. Disse tre variablene er også noen av de Inglehart har brukt mye i sin forskning på verdiendringer de seneste tiår (Inglehart, 1977/2019; Abrahamson & Inglehart, 1992). Variablene er på intervallnivå og har lik avstand på skalaen. Gjennomsnittsverdien for de ulike variablene som til sammen utgjør indekskonstruksjonen av «familieverdier» er i 1982: 5,022 av 10 for at abort alltid kan rettferdiggjøres. 4,82 av 10 for at skilsmisse kan rettferdiggjøres. 3,58 for at homoseksualitet kan rettferdiggjøres.

For 2018-runden er gjennomsnittet for de samme variablene 7,61 av 10 for abort. 8,07 av 10 for skilsmisse. 8,55 av 10 for homoseksualitet. Med andre ord en markant holdningsendring i en mer tolerant retning for den norske befolkningen de siste 40 årene, knyttet til disse tre holdningsspørsmålene.

3.3.3 Politisk partipreferanse

Politisk partipreferanse vil være viktig å inkludere i analysen. Når verdier og holdninger i befolkningen skal måles vil ofte deres verdier gjenspeile seg i deres stemmegivning. Det vil være interessant å undersøke i hvilken grad det er et gap i partivalg mellom alderskohortene som undersøkes. Partivariabelen er i første omgang kodet om i to blokker: blå og rødgrønn

---

² Mange respondenter i spørreundersøkelser, diskusjoner og debatter tenderer å plassere seg i midten av ulike årsaker. En grunn kan være at føles mer trygt å plassere seg i midten på en skala, enn å ta et standpunkt i saker man er usikker på. En annen kan være at man på den måten unngår å komme i konflikt med folk på en av ytterfløyene. Å fjerne middelveidene på skalaen kan være en løsning om man vil kreve fram ett svar fra respondentene.

eller kalt borgerlig og sosialdemokratisk. Blå partiblokk får verdien 0 og rødgrønn partiblokk får verdien 1 i de logistiske regresjonene. Blå partiblokk består i 1982 av Sp³, Krf, Venstre, Høyre, og Frp. Rødgrønn blokk av Ap, Sv og Rv. I 2018 er eneste endringen i blokkene at MDG har kommet inn på rødgrønn side.⁴ Missing er tatt høyde for og fjernet. Variablene «Andre», «Vet ikke» og «Vil ikke svare» er i regresjonsmodellene fjernet. Dette inkluderer også variabelen «ikke stemmerett».

Jeg bruker imidlertid partivariabelen enda en gang, men da, med en annen tilnærming. Jeg vil i andre omgang kode den om til å igjen være en dikotomisert avhengig variabel, men den skiller mellom det jeg kategoriserer som såkalte «GAL-partier», mot «ikke-GAL-partier». «GAL-partiene får verdien 1, og består i 1982-runden av Rv, Sv og Venstre. I 2018-runden består den av Rødt, Sv, MDG og Venstre. «Ikke-GAL-partiene får verdien 0, og er referansekategori. Jeg bruker riktignok ikke det kategoriske navnet «TAN» på partiene som ikke inkluderes i «GAL-kategorien». Dette er fordi jeg mener definisjonen av TAN er for streng til å omhandle for eksempel Ap og Høyre, da disse begge kan sies å tilhøre både GAL og TAN-aksen. TAN (tradisjonell, autoritær, nasjonalistisk) favner ut til velgere som setter vern av nasjonalstaten, sikkerhet og tradisjon høyest (Skirbekk, 2021, s. 36). For GAL-velgerne er ofte miljøhensyn, likestilling og multikulturalisme det viktigste (Skirbekk, 2021, s. 36). Likevel vil jeg gjøre et klart skille i analysene, ved å kun inkludere det jeg regner som i større eller mindre grad fullverdige GAL-partier. Verdiskillet i holdninger til klima, likestilling, homofiles rettigheter, nasjon, innvandring og religiøse idealer vil være interessant å måle i lys av ung og gammel alderskohort.

Begrunnelsene for hvilke partier jeg har inkludert og ekskludert i «GAL»-kategorien til oppgavens analyser ble redegjort for i kapittel 2.9.

3.4 Uavhengige variabler

De uavhengige variablene vil bidra til å studere hvordan verdiendringer har blitt påvirket de forskjellige alderskohortene jeg har valgt å undersøke. Som hoved-uavhengig variabel vil jeg bruke aldersvariabelen da det er aldersforskjeller i verdiendringer jeg skal studere.

---

³ Sp settes i blå partiblokk også i 2018 ettersom jeg må ha de samme partiene i hver blokk på de to tidspunktene. SP tilhørte riktignok den borgerlige blokken på 1980-tallet.

⁴ Referer til Bård Larsens artikkel i Civita (2021) «Venstrepartiet de Grønne». URL: <https://www.minervanett.no/blokkuavhengighet-miljopartiet-de-gronne-norge/venstrepartiet-de-gronne/377377>

Aldersvariabelen omkodes inn til tre kategorier, hvor jeg hovedsakelig fokuserer på om verdier og politiske holdninger mellom *gammel* og *ung* alderskohort har blitt mindre eller større fra 1982 til 2018. «Ung» alderskohort er respondenter 18-30 år og får verdien 1, «voksen» alderskohort er referansegruppe består av respondenter fra 31 til 59 år. De får verdien 0. «Eldre alderskohort består av respondenter fra 60 år til 79 år ved begge rundene, 1982 og 2018. Disse får verdien 2.

Videre så jeg benytte meg av variabler som måler religiøse forestillinger, yrkesstatus, bosted og økonomisk situasjon.

3.4.1 Verdigap målt i alder

Det er som nevnt opptil flere ganger at det er alderskohorter som skal undersøkes i lys av verdiendringer. Med andre ord hvordan verdiendringer har påvirket nordmenns verdimessige generasjonsgap. I denne oppgaven forstås derfor hoved-uavhengig variabel som det som kan måles i lys av «generasjonsgap». Det såkalte generasjonsgapet skal måles gjennom tre alderskohorter. Jeg deler som kjent respondentene inn i tre grupper, hvorav yngre er mellom 18 og 30 år, mellomste er mellom 31 og 59 år, mens 60+ representerer den eldste alderskohorten. Denne inndelingen begrunnes med at oppgaven søker å finne ut unge nordmenns (de under 30 år) holdninger og verdier, kontra eldre nordmenns (60 år+) sine verdier.

Avhengig variabel vil fungere som en målestokk på hvilke verdigrunnlag og holdninger man kan plassere innenfor de tre kohortene. Årsaken til at jeg undersøker ulikhetene i tre alderskohorter fremfor hele generasjoner er fordi det gjør det mer oversiktlig med tanke på hvilke holdninger som eksisterer i de ulike aldersgruppene. Studien blir slikt sett mer treffsikker. Om jeg derimot hadde valgt å eksempel sammenligne «baby-boomer-generasjonen» (1946-1964) med «the silent generation» (1928-1945) ville studien blitt mindre presis av ulike grunner. For det første ville «baby-boomers» falt under kategorien unge ved første runde med EVS-data, mens de fleste ville vært over den eldste alderskategorien ved siste EVS-runde. Av den grunn ville det gitt meg lite informasjon om hva slags verdier og holdninger som skiller unge vs. eldre aldersgrupper ved ulike tidspunkt. Det vil være mer treffsikkert å studere faste alderskohorter ved de to periodene.

3.4.2 Yrkesstatus

Hvilken yrkesstatus respondentene har vil også inkluderes i regresjonsmodellene, i kapittel 4.3, da de multivariate regresjonsanalysen presenteres. Om respondenten er student, arbeidsledig, fullt ansatt, husmor, jobber deltid, eller er pensjonist vil det muligens kunne påvirke hvilke politiske preferanser og verdisyn vedkommende måtte stå inne for.

3.4.3 Religiøsitet

Den fjerde kategorien av uavhengige variabler er fire variabler som måler religiøsitet. Disse fire etterspør om respondenten tror på følgende: *Gud, liv etter døden, himmelen og/eller helvete*. Sekulariseringen av Vesten kan argumenteres for å henge sammen med økningen i antall post-materialister (Norris & Inglehart, 2019). Verdien for disse variablene måles slik at 0 er «nei», 1 er «vet ikke» og 2 er «ja». Gjennomsnittsverdien for variabelen «liv etter døden» er i 1982, 1,012. For «himmelen» 1,033. For «helvete» 0,52. For å «tro på gud» 1,47. Gjennomsnittsverdiene for de samme variablene er i 2018 henholdsvis er 0,85 for «liv etter døden». 0,70 for «himmelen». 0,29 for «helvete». 0,94 for «å tro på gud». Med andre ord en sekulær tendens i befolkningen, da færre i 2018-runden enn i 1982-runden ligger nærme verdien 2, for «ja».

3.5 Kontrollvariabler

Kontrollvariabler er viktig å inkludere for å kontrollere for variabler som fanger opp bakenforliggende årsaksforklaringer. Klassiske kontrollvariabler jeg inkluderer er kjønn, utdanningsnivå og bostedsplass. Alder som vanligvis er en klassisk kontrollvariabel, er riktignok en forklaringsvariabel i denne oppgaven.

3.5.1 Utdanning

Utdanningsvariabelen er i 1982-runden målt ved at respondentene oppgir sin alder ved fullført utdanning. Laveste verdi på skalaen er «mindre enn 12 år», hvor 1,33 % av respondentene oppga at de fullførte sin utdanning. Høyeste verdi på skalaen er «mer enn 21 år», hvor 43,48 % av respondentene oppga at de fullførte sin utdanning. Utdanningsvariabelen for 2018-runden består av 8 kategorier, hvor jeg har omkodet den til å være tredelt: utdanning på kun «VGS-nivå», på «universitet/høgskole uten grad», «universitet/høgskole med minimum bachelorgrad». Da «missing» ble fjernet (1,78 % av respondentene), utgjorde respondentene

med utdanning på VGS-nivå 53,63%, de med universitetsutdanning uten grad på 31,67%, og de med minimum bachelorgrad på universitet på 14,44 %. Gjennomsnittsverdien for utdanningsvariabelen i 1982 er 7,53 på skalaen, som tilsvarer at respondentene i snitt var ferdigutdannede i en alder av 18.5 år. Likevel er modalkategorien for 1982, 21+ år, da klart flest respondenter var ferdig med utdanningsløpet sitt etter fylte 21 år. Gjennomsnittsverdien for 2018-runden på utdanning er 1,61. Der skalaen går fra 1 til 3. 1 er fullført VGS, 2 er universitet uten grad, og 3 er universitet med grad.

Det er tenkelig at respondentenes utdanningsnivå har stor betydning for hvilke verdier man har. Selv om en del forskning f.eks. Finseraas et.al (2018) har funnet at utdanningsnivå ikke nødvendigvis direkte korrelerer med liberale holdninger knyttet til innvandring, finner man i empirien gode tegn på at et høyt utdanningsnivå i Vesten gjerne kan knyttes opp mot både post-materialistiske verdier, liberal partipreferanse og sekulære holdninger (Inglehart & Norris, 2019). Inglehart har for eksempel hele tiden hevdet at utdanningsekspløsjonen flere steder i Vesten er en av hovedårsakene til framveksten av de postmaterialistiske verdiene (Norris & Inglehart, 2019, s. 39). Også her i Norge har vi vært vitne til en særdeles utdanningsekspløsjon de senere år. Generelt sett er den yngre delen av befolkningen, langt bedre utdannet enn den eldre. Det er naturligvis flere årsaker til dette. Men kanskje kan det tenkes at den lengre utdanning, spesielt blant de to yngste alderskohortene har ført til andre verdigrunnlag enn det den eldste alderskohorten baserer sitt politiske verdigrunnlag ut ifra.

3.5.2 Kjønn

Kjønnsvariabelen er dummykodet, slik at «mann» har fått kategorien 0 (referansekategori, og «kvinne» verdien 1. Kjønn vil være en viktig kontrollvariabel å inkludere i analysen ettersom det kan tenkes at finnes ulike uttrykk for verdier og politiske holdninger for menn og kvinner.

3.5.3 Bosted

Bostedsvariabelen for 1982-runden måler hvor respondenten har sitt habitat. Variabelen er delt inn i tre kategorier, og viser i oversikten at 53,09% av respondentene bor «ruralt» (på bygda), 28,35% bor i «mindre byer», mens 18,55 % bor i storbyer. Bostedsvariabelen for 2018 har en annen inndeling. Den er delt inn i fem kategorier hvor de bor i på et sted med «mindre enn 5000 innbyggere» utgjør 19,71 % av respondentene. De som bor på et tettsted med mellom 5000 og 20 000 mennesker utgjør 19,43 %. De på et sted mellom 20 000 og 100 000 innbyggere utgjør 29,11 prosent. De på en plass mellom 100 000 til 500 000 utgjør

16,97 prosent. Og de respondentene som bor i by med mer enn 500 000 innbyggere utgjør 14,78 prosent.

Bostedsvariabelen vil også være interessant å trekke inn i analysen da den kan fortelle oss noe om hvorvidt det eksisterer ulike verdigrunnlag i byene og bygdene for eksempel. Kanskje har utviklingstrendene også vært annerledes i by og land de seneste 40 år (Almås et.al, 2019).

3.5.4 Inntekt

Inntektsvariabelen er viktig å inkludere i analysen like fullt, da folks økonomiske situasjon kan påvirke deres verdigrunnlag. Inntektsvariabelen som er brukt i denne oppgaven er den samme for begge data rundene i 1982 og 2018. Den er kategorisk i utgangspunktet, og delt i tre: lav inntekt, middels inntekt og høy inntekt. Jeg velger uansett å kode den om til to verdier, slik at de med lav og middels inntekt er referansekategori for de med høy inntekt. I 1982 oppgir 26,83 respondenter at de har høy inntekt. I 2018 oppgir 29,95 av respondentene at de har høy inntekt.

3.5.5 Sivilstatus

Sivilstatus-variabelen er kodet om slik at den inneholder to kategorier: enslig (1) og ikke enslig (0). Opprinnelig var den kategorisert i syv verdier.

4.0 Analyse

I oppgavens analysedel vil jeg undersøke i hvilken grad det faktisk foreligger et politisk gap mellom alderskohortene som resultat av verdiendringer, samt om dette eventuelle gapet har blitt større eller mindre de seneste 40 år. Oppgavens hoved-hypotese, basert på teori og empiri diskutert i forrige del av oppgaven, er at generasjonsgapet målt i holdninger og verdier er mindre i dag enn for 40 år siden. For å studere dette vil jeg utføre både lineær og logistisk regresjonsanalyse.

For de avhengige variablene postmaterialisme og partivariablene vil det benyttes logistisk regresjon, da disse blir omkodet til dikotome variabler. For indekiskonstruksjonen av «familieverdier» (skilsmisse, abort og homofili) vil det benyttes lineær regresjon, da denne variabelen undersøker holdninger på en skala fra 0 til 10.

Logistiske regresjoner kan tolkes på tre måter, i regresjonskoeffisienten, i oddsen og sannsynlighet (Skog, 2017). Jeg bruker regresjonskoeffisienten til de logistiske modellene i denne oppgaven. Lineær regresjon er passende å bruke der en undersøker for eksempel skalaer fra 0 til 10, slik som jeg gjør da familieverdi-variabelen skal analyseres.

I denne analysedelen vil hovedfunnene baseres på likhetene og ulikhetene mellom den yngste (18-30 år) og eldste alderskohorten (60-79 år). Det er fordi jeg vil lettere kunne tydeliggjøre hvilke verdier og holdninger som finnes i den yngre og eldre delen av befolkningen i Norge, sammenlignet med de middelaldrende.

I det neste underkapitlet presenteres imidlertid resultatene fra analysen, hvor jeg vil tolke de norske verdiutviklingstrekkene. Disse diskuteres ytterligere i diskusjonsdelen i kapittel 5. Analysedelen starter med å presentere noen verdiutviklingstrekk illustrert gjennom deskriptiv statistikk, før jeg viser til multivariate regresjonsmodeller senere i kapitlet. På den måten kan en enkelt og oversiktlig tolke dataene som skal avdekke utviklingstrekk over en større tidsramme. I delkapittel 4.2 vil de multivariate regresjonsanalysene bli introdusert. Da vil jeg kunne si mer om polariseringen mellom aldersgrupper har økt eller ikke, i lys av mine tre avhengige variabler *postmaterialisme*, *stemmegivning* og *familieverdier*.

4.1 Verdiendringer mellom 1982 og 2018:

Det første delkapitlet i analysedelen vil vise til noe deskriptiv statistikk som illustrerer verdiendringer mellom 1982 og 2018 innenfor en rekke holdningskomponenter. Statistikk på alt i fra postmaterialisme-holdninger, til partipreferanse, familieverdier, religiøse verdier etc. bidrar til å øke vår forståelse når en skal undersøke verdiendringer innenfor disse variablene. Det er verdt å merke seg at i analysene er den «voksne»-alderskohorten (31-59 år) den desidert største. Disse er også referansekategori. Siden det er mange flere respondenter fra den midterste alderskohorten, får man ikke en jevn fordeling mellom alderskohortene, ettersom den midterste alderskohorten er den største. Det er imidlertid i stor grad verdiendringer og holdningsoppplutning mellom den yngste (18-30 år) og den eldste (60+ år) som kan si mest om et generasjonsgap mellom gammel og ung i befolkningen. Resultater innenfor den midterste alderskohorten vil av den grunn heller ikke bli gitt særlig grad av oppmerksomhet som resultatene fra de to andre kohortene.

4.1.1 Endringer i postmaterialisme

Endringer i postmaterialisme de siste tiår kan måles gjennom variabelen *postmaterialisme*, som bygger på Ronald Ingleharts konstruksjon 4-item Index (Inglehart, 1977. Denne indekskonstruksjonen redegjorde jeg for i metodedelens (kapittel 3). Indekskonstruksjonen har Inglehart selv har brukt gjentatte ganger i sin forskning, siden han først skrev boken «Den stille revolusjon» i 1977 (Strand, 2007; Hellevik, 2008). I dette delkapitlet vil det først presenteres en illustrasjon av utviklingen av post-materialismeindeksen fra 1982 til 2018.

5

Tabell 1: Materialismeindeksen og alderskohorter 1982

(Post-Materialist index 4-item)	Alderskohorter			
	Unge	Voksne	Eldre	Total (antall)
Materialist	17%	53%	30%	31%
Blandet	28%	52%	20%	61%
Postmaterialist	36%	52%	12%	8%
Total	25%	52%	23%	(N)947 (100%)

Kilde: EVS 1982

I tabell 1 med 1982-data som vi ser ovenfor er det tydelig at det befinner seg flest respondenter i den midterste kategorien som er «blandet». Videre kan vi lese av tabell 3 at i kategorien «materialist» befinner det seg langt flere voksne og eldre enn unge nordmenn. Ut ifra denne tabell 3 ser vi at det var 3 ganger så mange postmaterialister i den yngste alderskohorten som den eldste. Samtidig som det fantes nesten dobbelt så stor andel materialister i den eldste alderskohorten som sammenlignet med den yngste.

Tabell 2: Materialismeindeksen og alderskohorter 2018

(Post-Materialist index 4-item)	Aldersgrupper			
	Unge	Voksne	Eldre	Total
Materialist	9%	53%	38%	7%

⁵ Oversikt over utviklingen i postmaterialisme 1982 og 2018, kategorisert i tre aldersgrupper.

Blandet	20%	51%	29%	74%
Postmaterialist	20%	58%	22%	19%
Total	19%	53%	28%	1112 (N) (100%)

Kilde: EVS 2018

I tabell 2 kan vi lese av modellen at andelen materialister i den eldste alderskohorten er fire ganger så mange som i den yngste. Interessant nok er det også oppgitt et knapt flertall av postmaterialister blant den eldste alderskohorten sammenlignet med den yngste. Det er totalt sett flere postmaterialister i Norge i 2018 enn i 1982, og den eldste alderskategorien skiller seg ikke like ut som den gjorde i 1982. Økningen er størst blant de eldste, så aldersgapet er redusert. I alle tre alderskohortene for 2018 har det nemlig vært en markant økning i antall postmaterialister sammenlignet med 1982.

4.1.2 Liberale utviklingstrekk av «tradisjonelle familieverdier»?

De såkalte «tradisjonelle familieverdiene» kan defineres som ulike typer holdningsmål. I denne oppgaven har jeg satt respondentenes holdninger til homofili, skilsmisse og abort sammen i en indeks som jeg kaller familieverdier. Indeksen studeres i de multivariate regresjonsmodellene i kapittel 4.2, mens jeg her presenterer fordelingen av enkeltspørsmål.

Dataen fra 1982 viser til at 11% av respondentene var enige i at «homofili alltid kan rettferdiggjøres» (EVS, 1982). Til sammenligning viser det seg at hele 69% av respondentene mener det sammen i 2018 (EVS, 2018). En markant endring med andre ord. Når det kommer til befolkningsfordelingen i lys av alderskohorter, ser den slik ut for 1982:

Tabell 3: Svarfordeling: rettferdiggjøring av homofili på alderskohorter 1982⁶

Kan homoseksualitet rettferdiggjøres 1-10?	Alderskohorter			
	Unge	Voksne	Eldre	Total
1 (Aldri)	88	250	152	490
	17.96	51.02	31.02	100.00
2	15	24	4	43

⁶ Kilde EVS 1982.

	34.88	55.81	9.30	100.00
3	21	33	7	61
	34.43	54.10	11.48	100.00
4	14	21	7	42
	33.33	50.00	16.67	100.00
5	34	66	16	116
	29.31	56.90	13.79	100.00
6	8	15	4	27
	29.63	55.56	14.81	100.00
7	10	16	4	30
	33.33	53.33	13.33	100.00
8	15	26	6	47
	31.91	55.32	12.77	100.00
9	6	14	2	22
	27.27	63.64	9.09	100.00
10 (Alltid)	44	49	16	109
	40.37	44.95	14.68	100.00
Total	255	514	218	987
	25.84	52.08	22.09	100.00

(Første rad har *frekvens* og andre rad har *prosent*)

I tabell 3 kan vi lese av at nesten tre ganger så mange unge respondenter mener homofili alltid kan rettferdiggjøres, sammenlignet med de eldste respondentene. Det kan vi muligens tolke i lys av at de eldre generasjonene vokste opp da homofili i Norge var forbudt. Som vi husker fra teorikapitlet, sier blant annet generasjonsteoretikere som Mannheim og Inglehart at det er de holdningene og verdiene vi utvikler i ung alder (den formative fasen) som legger grunnlaget for vårt verdisyn også senere i livet (Milkman 2016; Mannheim, 1952). Dette kan forklare aldersforskjellen i 1982. Vi kan også lese av tabellen at nær dobbelt så mange i den eldste alderskohorten oppgir at de mener homofili «aldri kan rettferdiggjøres».

Tabell 4: Svarfordeling på rettferdiggjøring av homofili. Alderskohorter 2018⁷

Kan homoseksualitet rettferdiggjøres? (1-10)	Aldersgrupper			
	Unge	Voksne	Eldre	Total
1 (Aldri)	6	27	26	59
	10.17	45.76	44.07	100.00
2	1	8	6	15
	6.67	53.33	40.00	100.00
3	2	8	8	18
	11.11	44.44	44.44	100.00
4	3	3	5	11
	27.27	27.27	45.45	100.00
5	9	34	46	89
	10.11	38.20	51.69	100.00
6	3	3	7	13
	23.08	23.08	53.85	100.00
7	4	8	12	24
	16.67	33.33	50.00	100.00
8	8	28	27	63
	12.70	44.44	42.86	100.00
9	9	24	20	53
	16.98	45.28	37.74	100.00
10 (Alltid)	164	442	153	759
	21.61	58.23	20.16	100.00
Total	209	585	310	1104
	18.93	52.99	28.08	100.00

(Første rad har *frekvens* og andre rad har *prosent*)

Når vi tolker tabell 4, kan en se store holdningsendringer fra den tabellen som representerte 1982-dataen. Vi ser for eksempel at aldersgapet i 2018 er langt mindre enn i 1982. Den største

⁷ Kilde: EVS 2018

endringen ser vi fra den eldste alderskohorten, hvor nå halvparten mener homofili alltid kan rettferdiggjøres. I 1982 var det kun 7,3 prosent av fra den eldste kohorten som mente det samme (EVS, 1982). Når det kommer til kategorien «aldri rettferdiggjøres» er det fortsatt langt flere, hele fire ganger så mange eldre som mener homofili «aldri kan rettferdiggjøres». Men vi må huske på at disse utgjør nå en relativt liten del av utvalget, med sine 8,3 prosent totalt.

Tabell 5: Holdninger til abort i lys av alderskohorter 1982⁸

Kan abort rettferdiggjøres? (1-10)	Alderskohorter			
	Unge	Voksne	Eldre	Total
1 (Aldri)	27	91	72	190
	14.21	47.89	37.89	100.00
2	16	21	10	47
	34.04	44.68	21.28	100.00
3	16	45	28	89
	17.98	50.56	31.46	100.00
4	8	37	13	58
	13.79	63.79	22.41	100.00
5	69	133	53	255
	27.06	52.16	20.78	100.00
6	18	42	13	73
	24.66	57.53	17.81	100.00
7	28	29	8	65
	43.08	44.62	12.31	100.00
8	29	47	8	84
	34.52	55.95	9.52	100.00
9	18	23	4	45
	40.00	51.11	8.89	100.00
10 (Alltid)	31	56	18	105
	29.52	53.33	17.14	100.00
Total	260	524	227	1011

⁸ Kilde: EVS 1982.

25.72	51.83	22.45	100.00
-------	-------	-------	--------

(Første rad har *frekvens* og andre rad har *prosent*)

Når vi studerer holdningene til abort for 1982 på en generell basis, er det klart at det også her er store forskjeller på dagens data og 40 år gammelt materiale. For eksempel oppgir fire ganger så mange respondenter (40,6 %) i 2018 at abort alltid kan rettferdiggjøres, mot 1982s 10,5%. I tillegg oppgir 18,79 % i 1982 at abort aldri kan aksepteres, mens kun 5,66% i 2018 sier det samme (EVS 1982, EVS 2018). Vi kan tolke det som en markant holdningsendring til abortspørsmålet her til lands med andre ord.

Tabell 6: Holdninger til abort fordelt på alderskohorter 2018⁹

Kan abort rettferdiggjøres? (1-10)	Alderskohorter			
	Unge	Voksne	Eldre	Total
1 (Aldri)	12	35	16	63
	19.05	55.56	25.40	100.00
2	4	17	10	31
	12.90	54.84	32.26	100.00
3	3	9	15	27
	11.11	33.33	55.56	100.00
4	5	11	7	23
	21.74	47.83	30.43	100.00
5	18	67	61	146
	12.33	45.89	41.78	100.00
6	10	14	9	33
	30.30	42.42	27.27	100.00
7	17	39	21	77
	22.08	50.65	27.27	100.00
8	29	81	50	160
	18.13	50.63	31.25	100.00

⁹ Kilde: EVS 2018.

9	23	52	25	100
	23.00	52.00	25.00	100.00
10 (Alltid)	90	262	100	452
	19.91	57.96	22.12	100.00
Total	211	587	314	1112
	18.97	52.79	28.24	100.00

Første rad har *frekvens* og andre rad viser *prosent*

Abortholdningene kategorisert inn i alderskohorter viser imidlertid til et mindre generasjonsgap i 2018 enn i 1982. Folk flest plasserer seg tilsynelatende i ytterpunktene eller i midtpunktet. Basert på slike spørreundersøkelser kan man få inntrykk av at man i praksis kanskje heller har tre svaralternativ istedenfor ti (Ja, nei og vet ikke).

I oversikten over 2018 ser vi at det tilsynelatende virker å være langt større enighet mellom den yngste og eldste alderskohorten. I 1982-oversikten kunne man se at av de som mente abort alltid kunne rettferdiggjøres utgjorde den unge alderskohorten 30 % av respondentene, mens den eldste kun utgjorde 17 %. I 2018-modellen er imidlertid svarfordelingen mye jevnere mellom alderskohortene. Med andre ord kan vi kanskje tolke dette som en holdnings-utjevning hvor alderskohortene har konvergert verdimesig.

Tabell 7: Holdninger til skilsmisse fordelt på alderskohorter 1982¹⁰

Kan skilsmisse rettferdiggjøres? (1-10)	Alderskohorter			
	Unge	Voksne	Eldre	Total
1 (Aldri)	27	73	66	166
	16.27	43.98	39.76	100.00
2	2	24	7	33
	6.06	72.73	21.21	100.00
3	18	54	26	98
	18.37	55.10	26.53	100.00
4	25	42	19	86

¹⁰ Kilde: EVS 2018

	29.07	48.84	22.09	100.00
5	80	170	64	314
	25.48	54.14	20.38	100.00
6	21	49	19	89
	23.60	55.06	21.35	100.00
7	21	26	9	56
	37.50	46.43	16.07	100.00
8	33	38	9	80
	41.25	47.50	11.25	100.00
9	12	20	3	35
	34.29	57.14	8.57	100.00
10 (Alltid)	21	27	9	57
	36.84	47.37	15.79	100.00
Total	260	523	231	1014
	25.64	51.58	22.78	100.00

(Første rad har *frekvens* og andre rad har *prosent*)

Når vi tolker tabell 7, ser man at 36,84 prosent av de som mener skilsmisse alltid er greit, hører til den yngre kohorten. Til sammenligning er det 15,79 prosent av den eldste som plasserer seg i samme kategori. Av de respondentene som plasserer seg i kategorien «skilsmisse kan aldri rettferdiggjøres», finner en 16,27 prosent fra den unge kohorten, og 39,76 fra den eldste. Et tydelig aldersgap i 1982 også med andre ord, når vi måler holdninger til skilsmisse.

Tabell 8: Holdninger til skilsmisse fordelt på alderskohorter 2018.¹¹

Kan skilsmisse rettferdiggjøres? (1-10)	Alderskohorter			
	Unge	Voksne	Eldre	Total
1 (Aldri)	3	11	7	21
	14.29	52.38	33.33	100.00
2	5	4	4	13

¹¹ Kilde: EVS 2018

	38.46	30.77	30.77	100.00
3	2	10	10	22
	9.09	45.45	45.45	100.00
4	5	2	5	12
	41.67	16.67	41.67	100.00
5	27	71	71	169
	15.98	42.01	42.01	100.00
6	7	18	14	39
	17.95	46.15	35.90	100.00
7	19	40	22	81
	23.46	49.38	27.16	100.00
8	23	68	51	142
	16.20	47.89	35.92	100.00
9	15	62	24	101
	14.85	61.39	23.76	100.00
10 (Alltid)	107	301	110	518
	20.66	58.11	21.24	100.00
Total	213	587	318	1118
	19.05	52.50	28.44	100.00

(Første rad har *frekvens* og andre rad *prosent*)

Interessant nok ser vi i tabell 8 at holdningsgapet mellom den unge og eldste kohorten fortsatt er stor. 14,29 prosent av de som mener skilsmisse aldri kan rettferdiggjøres er unge, mens hele 33,33 prosent av dem er fra den eldre kohorten. Dette kan for eksempel tyde på at negative holdninger til skilsmisse henger litt igjen i den eldre delen av befolkningen. Nedgangen fra 39,76% til 33,33% (i kategori 1 av 10) var ikke store endringen med tanke på at det er 36 år mellom 1982 og 2018. Av de som plasserer seg i kategori «skilsmisse kan alltid rettferdiggjøres», er 20,66 % unge, mens 21,24 % eldre. Her har vi imidlertid en likere holdningsfordeling mellom ung og gammel alderskohort.

4.1.3 Stemmegivning og aldersgap

Når det kommer til sammenhengen mellom politisk partipreferanse og aldersforskjeller, kan forskjeller fortelle oss mye om utviklingstrekk med tanke på verdiendringer i ulike land (Skirbekk, 2021). I norsk kontekst vil det være interessant å undersøke hvorvidt vi kan tolke et tydelig partimønster knyttet til alderskohortene. I tabellene under kan vi lese av en rask oversikt over hvordan alderskohortene fordeles over de ulike stortings- og regjeringspartiene som var representert i henholdsvis 1982 og 2018. I 1982-modellen har jeg imidlertid valgt å omkode partiene *Norges kommunistiske parti* og *Det liberale folkepartiet* til å tilhøre kategorien «Andre» som representerer andre partier, og mindre politiske partier enn de som er listet opp i modellen.

Tabell 9: Politisk partipreferanse 1982 fordelt på alderskohorter¹²

Politiske partier	Alderskohorter			
	Unge	Voksne	Eldre	Total
Rv	6	3	0	9
	66.67	33.33	0.00	100.00
Sv	18	16	5	39
	46.15	41.03	12.82	100.00
DNA	68	181	87	336
	20.24	53.87	25.89	100.00
Sp	7	28	11	46
	15.22	60.87	23.91	100.00
Krf	8	26	26	60
	13.33	43.33	43.33	100.00
Venstre	15	24	6	45
	33.33	53.33	13.33	100.00
Høyre	56	149	57	262
	21.37	56.87	21.76	100.00
Frp	15	22	4	41
	36.59	53.66	9.76	100.00
Andre	5	2	3	10

¹² Kilde: EVS 1982

	50.00	20.00	30.00	100.00
Vet ikke	56	53	15	124
	45.16	42.74	12.10	100.00
Vil ikke svare	12	34	26	72
	16.67	47.22	36.11	100.00
Total	266	538	240	1044
	25.48	51.53	22.99	100.00

(Første rad viser *frekvens*, andre rad viser *prosentandel*)

Ut ifra tabell 9 kan en se at svarfordelingen på politisk partipreferanse er ujevn mellom ung og gammel alderskohort for partiene Rv, Sv, Krf, Venstre og Frp. Oppslutningen rundt partiene Ap, Sp og Høyre er i 1982 langt jevnere mellom alderskohortene. Det kan det naturligvis være mange årsaker til. En av de kan være at ungdom ofte tenderer å ha en mer radikal fase, hvor de gjerne ser muligheten til å endre samfunnet de er en del av til noe bedre (f.eks Ødegård & Pedersen, 2021; Mannheim, 1952). Dette kan kanskje gjenspeile seg i hvorfor relativt radikale partier som Rv, Sv og Frp har tung overvekt av unge velgere i 1982, kontra eldre velgermasser. De eldre kohortene tenderer å stemme på det stabile og trygge (Jenssen, 1993; Ljunggren, 2019). I stor grad vil dette ofte gjelde Ap og Høyre, som to store og stabile styringspartier i norsk politikk. Interessant nok ser vi at også Sp har relativt stor oppslutning blant unge velgere i 1982, sammenlignet med den eldste kohorten. 15,22 prosent av Sps velgere tilhører den unge alderskohorten. Til sammenligning utgjorde den eldste kohorten 23,91 % av Sps velgere ifølge EVS-dataen fra 1982. Med andre ord ikke så stor generasjonsforskjell i Sp den gangen. Kanskje kan det det tenkes at Sp var mer dagsaktuell for unge velgere i 1982 ettersom flere unge mennesker den gangen var bosatt i distriktene sammenlignet med i dag (Almås et.al, 2019)? 1982-dataen viser også at Krf har et stort generasjonsgap i sin velgeroppslutning. Vi kan lese av tabellen ovenfor at kun 13,33% av Krfs velgere tilhører den unge alderskohorten. Det er lite i forhold til den eldste kohorten som utgjør 43,33% av Krfs velgerbase i 1982.

Tabell 10: Politisk partipreferanse 2018, fordelt på alderskohorter¹³

Politisk partipreferanse	Alderskohorter			
	Unge	Voksne	Eldre	Total
Rødt	14	11	7	32
	43.75	34.38	21.88	100.00
Sv	19	36	15	70
	27.14	51.43	21.43	100.00
Ap	57	157	78	292
	19.52	53.77	26.71	100.00
Sp	12	48	49	109
	11.01	44.04	44.95	100.00
Mdg	12	22	3	37
	32.43	59.46	8.11	100.00
Krf	3	28	15	46
	6.52	60.87	32.61	100.00
Venstre	14	33	11	58
	24.14	56.90	18.97	100.00
Høyre	41	136	92	269
	15.24	50.56	34.20	100.00
Frp	13	51	27	91
	14.29	56.04	29.67	100.00
Andre	5	12	4	21
	23.81	57.14	19.05	100.00
Vil ikke svare	1	9	2	12
	8.33	75.00	16.67	100.00
Vet ikke	20	38	7	65
	30.77	58.46	10.77	100.00
Total	211	581	310	1102
	19.15	52.72	28.13	100.00

¹³ Kilde: EVS 2018

(Første rad viser *frekvens*, andre rad viser *prosentandel*)

I tabell 10 ser vi at flere av tendensene til svarfordeling mellom alderskohortene forblir de samme. For eksempel ser vi også store aldersforskjeller i oppslutningen rundt partiene Rødt¹⁴ og Krf som det også var i 1982. Vi ser også at MDG, som naturligvis ikke var representert i 1982, viser til store aldersforskjeller med tanke på sin velgeroppslutning. Fire ganger så mange av MDGs velgere tilhører den unge kohorten sammenlignet med den eldste. En annen interessant observasjon av 2018-dataen er at Frps-velgere i 1982 i all hovedsak var tilhørende den unge alderskohorten. I 2018 viser det seg at Frp-velgerne i stor grad tilhører den eldste alderskohorten. Vi ser dobbelt så mange Frp-velgere i 2018 fra den eldste kohorten, sammenlignet med den yngste. I 1982 var det derimot fire ganger så mange unge Frp-velgere som eldre.

Når det kommer til Senterpartiet husker vi at det i 1982 ikke var voldsomme aldersforskjeller innad i velgerbasen, mens i 2018 utgjør Sp-velgere 4,5 ganger så mange eldre respondenter som unge. En markant endring i Sps-velgerskare de seneste 40 år med andre ord. Det kan også observeres endringer i velgerbasen til partiet Høyre, da en langt større andel av dem i 2018 er fra den eldre kohorten, enn det tilfellet var i 1982. I 2018 var 34,20 prosent av Høyre-velgerne tilhørende eldre alderskohort, mens 15,24 var fra den unge kohorten.

Generasjonsgapet i Krf fortsetter å vokse. Fortsetter denne trenden vil partiet etter hvert muligens utraderes blant unge velgere. Aldersgapet i SV har interessant nok nærmest forsvunnet i 2018, sammenlignet med 1982. Samme tendensen ser vi i Rødt, som også i 2018 har en langt større andel eldre velgere enn det de hadde i 1982. Kanskje har vi en mer radikal eldre-befolkning i dag enn det tilfellet var i 1982? Vi kan også observere at partiet Venstre har fått redusert sitt generasjonsgap vesentlig når en studerer 2018-dataen, sammenlignet med 1982-dataen. Velgeroppslutningen er langt mer jevnt fordelt på alderskohortene i 2018, enn i 1982.

For å oppsummere, kan vi etter å ha gjennomgått de ulike regjerings- og stortingspartiene hver for seg i 1982 og 2018 konkludere med at det politiske generasjonsgapet i Rødt, Sv, Venstre og Frp har blitt mindre basert på partifordeling for norske respondenter. I Sp, Høyre

---

¹⁴ Om vi her tar høyde for at Rødt i 2018 kan sammenlignes med Rv i 1982. Dette er naturligvis åpent for diskusjon. Uansett er både Rv og Rødt i hver sin tid ytterkant-venstreparti, da kommunistpartiene ikke tas med i analysen. Kommunistpartiene settes imidlertid både i 1982 og 2018 under kategorien «Andre partier».

og Venstre har det politiske generasjonsgapet imidlertid blitt større. I Ap er fordelingen veldig jevn ved begge tilfellene. Med andre ord kan det være vanskelig å alene trekke noen konklusjon hvorvidt det politiske generasjonsgapet har blitt større eller mindre gjenspeilet i folks politiske partipreferanser.

I neste modell vil jeg gjøre en blokkinnndeling av partiene. På den måten kan vi skaffe oss et overblikk om det eksisterer et større eller mindre politisk generasjonsgap mellom ung og gammel alderskohort illustrert gjennom rødgrønn eller borgerlig partiblokk.

Tabell 11: Blokkinnndeling 1982¹⁵

Blokktilhørighet	Alderskohorter			
	Unge	Voksne	Eldre	Total
Rødgrønn	92	200	92	384
	23.96	52.08	23.96	100.00
Blå	101	249	104	454
	22.25	54.85	22.91	100.00
Andre	5	2	3	10
	50.00	20.00	30.00	100.00
Vet ikke	56	53	15	124
	45.16	42.74	12.10	100.00
Vil ikke svare	12	34	26	72
	16.67	47.22	36.11	100.00
Total	266	538	240	1044
	25.48	51.53	22.99	100.00

(Første rad har *frekvens* og andre rad har *prosent*)

Tabell 12: Blokkinnndeling 2018¹⁶

Blokktilhørighet	Alderskohorter			
	Unge	Voksne	Eldre	Total

¹⁵ Kilde: EVS 1982.

¹⁶ Kilde: EVS 2018.

Rødgrønn	102	252	149	503
	20.28	50.10	29.62	100.00
Blå	71	248	145	464
	15.30	53.45	31.25	100.00
Andre	17	34	7	58
	29.31	58.62	12.07	100.00
Vil ikke svare	1	9	2	12
	8.33	75.00	16.67	100.00
Vet ikke	20	38	7	65
	30.77	58.46	10.77	100.00
Total	211	581	310	1102
	19.15	52.72	28.13	100.00

(Første rad viser frekvens, andre rad viser prosent).

Ved å dele inn de aktuelle politiske partiene i to blokker, kan det gi oss et enkelt og oversiktlig bilde over hvordan de politiske generasjonsforskjellene gjenspeiles i blokktilhørighet. De rødgrønne partiene består av Rv, Sv, Ap og Sp i 1982-dataen. For 2018-dataen er Miljøpartiet de Grønne inkludert inn i den rødgrønne blokken. Sp tilhørte egentlig den borgerlige partiblokken i 1982, men har siden byttet samarbeidsside fra borgerlig til rødgrønn. Likevel velger jeg å ha de samme partiene i hver blokk fra de to datarundene for at analysene skal bli mest mulig presise. Den borgerlige blokken består i 1982 av, Krf, Venstre, Høyre og Frp. Partier som Nkp og Dlf er alle plassert inn i kategorien «Andre». Vi kan se at totalt sett er det overvekt av borgerlige respondenter i 1982 sammenlignet med 2018. Vi kan imidlertid ikke se noen tydelige tegn til generasjonsgap mellom blokkene i 1982. I 2018 derimot ser vi at velgerne har gått mot venstre, og at det har vokst seg fram et større generasjonsgap i den borgerlige partiblokken. Noe som også stemmer overens med tidligere forskning (Aardal; Haugsgjerd; Bergh, 2017; Bergh; Karlsen, 2019). Av de som oppgir at de gjerne stemmer på et borgerlig parti er dobbelt så mange av respondentene tilhørende den eldre alderskohorten, representert med sine 31,25 %, mot den unge kohortens 15,25 %. Kanskje kan det tenkes at unge velgere i større grad enn før søker seg vekk fra borgerlige

partier? Mange av de unge velgerne i dag tenderer kanskje å stemme på partier tilhørende den rødgrønne partiblokken sammenlignet med den eldre alderskohorten.

Tabell 13: Fordeling basert på GAL-partier 1982¹⁷

Politisk preferanse	Alderskohorter			
	Voksne	Unge	Elder	Total
Ikke GAL	406	146	185	737
	55.09	19.81	25.10	100.00
GAL	43	37	11	91
	47.25	40.66	12.09	100.00
Total	449	183	196	828
	54.23	22.10	23.67	100.00

Første rad viser *frekvens* og andre rad viser *prosent*

Tabell 14: Fordeling rundt GAL-partier 2018¹⁸

Politisk preferanse	Alderskohorter			
	Voksne	Unge	Eldre	Total
Ikke GAL	420	126	222	768
	54.69	16.41	28.91	100.00
GAL	102	59	34	195
	52.31	30.26	17.44	100.00
Total	522	185	256	963

¹⁷ Kilde: EVS: 1982

¹⁸ Kilde: EVS 2018

54.21	19.21	26.58	100.00
-------	-------	-------	--------

Første rad viser *frekvens* og andre rad viser *prosent*

Tabell 13 og 14 viser deskriptiv statistikk over politisk partipreferanse i lys av alderskohorter, men nå delt inn i såkalte «GAL»-partier mot resten. Statistikken viser i 1982 at 40,66 % fra den unge alderskohorten stemte på et GAL-parti, mot 12,09 fra den unge alderskohorten. For 2018-modellen ser man for tilsvarende fordeling at den andelen som stemmer på GAL-partier, hører 30,6 prosent av dem til i den unge alderskohorten. 17,44 % i den eldre. I denne sammenhengen virker det som et større skille i alder, gjennom å undersøke fordelingen av respondenter i de to partiblokkene i dag enn for 40 år siden.

4.2 Multivariate analyser

I denne delen av analysekapitlet vil jeg studere sammenhenger mellom de avhengige variablene og alder etter at jeg har inkludert kontrollvariabler. Dette foregår ved å lage multivariate regresjonsmodeller. Modell 1, 3 og 4 vil være logistisk, mens modell to er en lineær regresjonsmodell. De første modellene i dette delkapitlet tar for seg aldersforskjeller i postmaterialisme, etterfulgt av endringer i konservative verdier (familieverdier), og til slutt politisk preferanse i lys av alderskohorter.

Modell 1: Logistisk regresjon _ Postmaterialistiske verdier

VARIABLER	Postmaterialist 1982-modell	Postmaterialist 2018-modell
Ung (18-30 år)	0.222 (0.327)	-0.159 (0.258)
Eldre (60 til 79 år)	-0.407 (0.447)	-0.243 (0.216)
Kvinne	0.0754 (0.293)	0.126 (0.175)
Tro på gud	-0.512*** (0.186)	0.0362 (0.119)
Himmelen	-0.198 (0.234)	-0.401*** (0.153)
Helvete	-0.340 (0.274)	0.200 (0.169)
Liv etter døden	0.211 (0.202)	0.0630 (0.122)
Uten arbeid	0.125	0.242

	(0.382)	(0.314)
Bo i storby (500,000+)	0.108	0.182
	(0.310)	(0.183)
Høy utdanning	0.838***	0.419*
	(0.295)	(0.220)
Høy inntekt	0.0490	-0.178
	(0.318)	(0.196)
Singel	0.459	-0.150
	(0.326)	(0.193)
Constant	-2.451***	-1.314***
	(0.360)	(0.215)
Prob > chi2 0.000 / 0.128		
Pseudo r-squared 0.107 / 0.019		
N	857	924

Standard error i parentes
*** p<0.01, ** p<0.05, * p<0.1

Når vi sammenligner regresjonsmodellene med 1982-data og 2018-data kan vi se, som i den deskriptive statistikken at alderskohortinndeling får mindre betydning for hvorvidt respondentene kategoriseres som postmaterialistiske. I 1982 har *alderskohort* «eldre» en negativ korrelasjon med avhengig variabel *postmaterialisme* (Y) på -0.407. Den yngre kohorten har en positiv korrelasjon med 0,222. Funnene for aldersvariabelen er ikke signifikante i de to modellene. Ikke signifikante resultater betyr at forskjellene i utvalget ikke kan generaliseres til befolkningen. Videre leser vi av modellen for 2018 at ung alderskohort har en negativ koeffisient med -0,159 på postmaterialisme, mens den eldre alderskohorten har en negativ koeffisient på -2,43. Aldersvariablene er ikke signifikante. De deskriptive resultatene indikerer at det er aldersforskjeller i postmaterialisme. Imidlertid er ikke disse forskjellene store nok til at de er statistisk signifikante i en regresjonsmodell hvor jeg kontrollerer for andre faktorer som religiøsitet, arbeidsmarkedstilknytning, bosted, utdanning, inntekt og sivilstatus.

Modell 2: Lineær regresjon _ «Tradisjonelle familieverdier»

VARIABLER	1982-modell Familieverdier	2018-modell Familieverdier
Ung (18-30 år)	0.424** (0.185)	0.100 (0.178)
Eldre (60-79 år)	-0.407** (0.187)	-0.381*** (0.146)
Kvinne	0.261* (0.155)	0.645*** (0.121)

Tro på gud	-0.260** (0.108)	-0.274*** (0.0841)
Himmelen	-0.519*** (0.113)	-0.352*** (0.0973)
Helvete	-0.413*** (0.108)	-0.656*** (0.109)
Liv etter døden	0.0712 (0.104)	-0.00708 (0.0857)
Uten arbeid	0.535** (0.216)	-0.362 (0.229)
Bo i storby	0.524*** (0.185)	0.323** (0.130)
Høy utdanning	0.506*** (0.150)	0.176 (0.165)
Høy inntekt	0.532*** (0.171)	0.509*** (0.135)
Singel	0.212 (0.184)	0.237* (0.134)
Constant	4.777*** (0.199)	8.277*** (0.152)
Prob > F 0.000 / 0.000		
N	855	916
R-squared	0.237	0.263

Standard error i parentes
*** p<0.01, ** p<0.05, * p<0.1

I modell 2 kan vi tolke utviklingstrenden i respondentenes holdninger til de såkalte «familieverdiene». Gjennomsnittsverdien på avhengig variabel (Y) er på 4, 493 i 1982-runden med data. For 2018-runden er den 8,265 (0 = aldri rettferdiggjøres, 10 = alltid rettferdiggjøres). Med andre ord en progressiv utviklingstrend når det kommer til nordmenns holdninger til homofili, skilsmisse og abort. Når det kommer til holdninger imellom alderskohorter, kan en se at avhengig variabel korrelerer negativt med aldersgruppen «eldre». Den negative korrelasjonen er imidlertid noe svakere i 2018. Det er altså en overrepresentasjon av eldre blant de mest konservative, selv etter kontroll for variabler som religiøsitet. For den unge alderskohorten ser vi at om du er mener Y (homoseksualitet, abort og skilsmisse) kan rettferdiggjøres, korrelerer med 0,424 i 1982 og 0,100 i 2018. Dette er i forhold til referansegruppen «voksne» (31-59 år). «Ung alderskohort» er i 2018-modellen er ikke signifikant. Hvilken alderskohort man tilhører i 2018 ser ut til å spille en mindre rolle for hvilke holdninger man har i 2018, enn hva tilfellet var i 1982.

Modell 3: «Borgerlig partipreferanse»

VARIABLER	1982-modell Borgerlig blokk	2018-modell Borgerlig blokk
Ung (18-30 år)	-0.217 (0.208)	-0.219 (0.217)
Eldre (60-79 år)	0.0246 (0.198)	0.342* (0.178)
Kvinne	-0.177 (0.169)	-0.381** (0.148)
Tro på gud	0.105 (0.118)	0.0645 (0.102)
Himmelen	-0.157 (0.123)	0.108 (0.117)
Helvete	0.341*** (0.118)	0.266* (0.141)
Liv etter døden	0.288** (0.119)	-0.0350 (0.104)
Uten jobb	0.161 (0.238)	-0.220 (0.274)
Bo i storby	0.275 (0.206)	-0.0520 (0.157)
Høy utdanning	0.565*** (0.165)	-0.0774 (0.199)
Høy inntekt	1.021*** (0.189)	0.384** (0.166)
Singel	0.579*** (0.200)	-0.101 (0.161)
Constant	-0.923*** (0.222)	0.216 (0.183)
N	767	847
Pseudo r-squared	0.078	0.035
Prob > chi2	0.000	0,000

Standard error in parentes

*** p<0.01, ** p<0.05, * p<0.1

I modell 3 kan en se utviklingstrekkene for hvordan alderskohortene, «ung» og «gammel» plasseres innenfor den blå partiblokken, eller rødgrønne. For 1982 korrelerer det å være borgerlig med 0,025, mot 0,342 i 2018 på hoved-uavhengigvariabel *eldre alderskohort*. For den unge aldersgruppen i 1982 ser vi at det å foretrekke et politisk parti fra den blå partiblokken korrelerer negativt med -0,217, mens for 2018 er det en negativ korrelasjon på -0,219 på det samme spørsmålet. Resultatet er heller ikke her statistisk signifikant.

Forskjellene i utvalget kan derfor ikke generaliseres til befolkningen. Som vi også husker fra

den deskriptive statistikken, later det til å være en mer ujevn fordeling av respondenter fra de to alderskohortene i 2018, enn i 1982 når vi ser på oppslutning rundt den blå partiblokken. Oppslutningen rundt den rødgrønne partiblokken er i 2018, som i 1982 relativt jevnt fordelt mellom ung og gammel alderskohort.

Modell 4: Politisk preferanse knyttet til «GAL-verdier»

VARIABLER	GAL 1982	GAL 2018
Ung (18-30 år)	0.690** (0.288)	0.126 (0.256)
Eldre (60-79 år)	-0.392 (0.386)	-0.408 (0.252)
Kvinne	0.785*** (0.266)	0.470** (0.191)
Tro på gud	-0.639*** (0.189)	-0.247* (0.135)
Himmelen	-0.0776 (0.215)	-0.120 (0.155)
Helvete	0.0132 (0.206)	-0.203 (0.207)
Liv etter døden	0.247 (0.195)	0.0580 (0.129)
Uten jobb	0.419 (0.312)	0.610** (0.304)
Bo i storby	0.211 (0.293)	0.802*** (0.188)
Høy utdanning	0.719*** (0.263)	0.807*** (0.231)
Høy inntekt	-0.194 (0.291)	-0.524** (0.222)
Singel	0.157 (0.299)	0.228 (0.212)
Constant	-2.414*** (0.336)	-1.823*** (0.246)
N	767	847
Prob > chi2	0.000	0.000
Pseudo r-squared	0.111/0.103	

Standard errors in parentheses
 *** p<0.01, ** p<0.05, * p<0.1

I modell 4 undersøkes generasjonsgapet i partipreferanse inndelt i «GAL-partier» mot «Ikke GAL-partier». I teori- og metodedel er begrunnelsen for kategoriseringen av de politiske

partiene gitt. Av regresjonsmodellene kan en se at det er signifikante funn for aldersvariabelen på GAL-stemmegivning i 1982, men ikke i 2018. I 1982-modellen finner jeg en positiv korrelasjon på 0,69 for oppslutning til GAL-partier blant den unge alderskohorten, mens den eldre alderskohorten har en negativ korrelasjon på -3,92 sammenlignet med de middelaldrende. For 2018-modellen ser vi at den unge alderskohorten har en positiv koeffisient på 0,126, mens den eldre har en negativ koeffisient på -0,408 på oppslutning til GAL-partier. Men resultatene for 2018-modellen tilknyttet aldersvariabelen er som nevnt ikke signifikante.

4.4 Oppsummering av analysedel

For å oppsummere viser mine funn at en ikke kan si at vi har et mindre generasjonsgap i verdiorienteringer i Norge i dag, i motstrid med oppgavens hoved-hypotese. Det er fordi de ikke-signifikante aldersforskjellene i utvalget ikke kan generaliseres til befolkningen. I de multivariate modellene hvor jeg kontrollerer for andre forklaringsvariabler er aldersforskjellene med andre ord ofte ikke-signifikante. Den deskriptive statistikken viser til et mindre verdigap mellom alderskohortene i postmaterialisme og familieverdier, mens aldersgapet for partipreferanse har vokst seg større.

I de multivariate analysene, hvor alle variabler er inkludert i logistiske og lineære regresjonsmodeller, har jeg imidlertid ikke signifikante forskjeller. Vi kan av den grunn ikke si at det foreligger et mindre politisk og verdimessig generasjonsgap i dag enn for 40 år siden. De multivariate analysene fant imidlertid signifikante funn på at den eldre alderskohorten i 1982 var mer negative til homofili, skilsmisse og abort i forhold til referansekategorien, «voksen alderskohort» (31-59 år). I tillegg viste analysen av oppslutningen til GAL-partier i lys av alderskohorter til signifikante funn der unge velgere i 1982-modellen er mer tilbøyelige til å foretrekke et GAL-parti sammenlignet med den midtre alderskohorten.

For å ta hypotesene hver for seg, kan de oppsummeres slik:

H1: Ifølge mine undersøkelser er det ikke statistisk støtte til å hevde at det er et mindre generasjonsgap i postmaterialisme i dag enn for 40 år siden.

H2: De multivariate analysene fant en statistisk signifikant forskjell i holdningsoppslutningen rundt homofili, skilsmisse og abort i 1982. Regresjonsmodellen viser til et markant aldersgap i disse holdningene. I 2018 finner jeg derimot ikke signifikante aldersforskjeller funn på

aldersgap i «familieverdier» for den yngre alderskohorten versus de middelaldrende, kun for den eldre.

H3: Når det kommer til partipreferanse har mine analyser ikke avdekket signifikante funn til støtte for et mindre aldersgap i dag enn i 1982 hvis man studerer partiblokker definert ut fra den tradisjonelle venstre-høyreaksen. knyttet til politisk partipreferanse i lys av blå eller rødgrønn partiblokk. Skillet mellom generasjoner i oppslutning om GAL-parter viste imidlertid signifikante funn for den yngre alderskohorten i 1982.

5.0 Diskusjon

I denne oppgaven har jeg forsøkt å svare på problemstillingen: «*Har verdi- og holdningsendringer blant nordmenn gjort det politiske generasjonsgapet mindre de siste 40 år?*»

Jeg har undersøkt verdi- og holdningsendringer over tid for å vurdere om det er hold i oppgavens hoved-hypotese: «at aldersforskjeller i verdioppslutning spiller en mindre en rolle i dag enn på tidlig 1980-tallet». Hypotesene er utarbeidet og basert på antakelsen om at vi får et mer liberalt, progressivt, økonomisk sterkt og sekulært samfunn (Kostis & Kafka, 2021). Av den grunn kan det være nærliggende å tro at samfunnets utvikling medfører at holdninger og verdier blant ulike generasjoner blir mer like over tid, ettersom Norge beveger seg i en liberal og sekulær retning. Som analysene viser til var det grunnleggende aldersforskjeller blant nordmenn i holdninger til homofili, skilsmisse og abort for 40 år siden. 40 år med utvikling har ført til at vi i dag har relativt stor åpenhet og toleranse tilknyttet de overnevnte holdningsvariablene, uavhengig av hvilken aldersgruppe vi tilhører (Neundorf, 2017). Riktignok spiller det åpenbart en viktig rolle at gamle, konservative holdninger til en viss grad har dødd ut over siste årtiene. Selv om funnene i analysedelen tyder på et mindre generasjonsgap tilknyttet såkalte «tradisjonelle familieverdier» (de tre holdningsvariablene), finner den ikke noe tegn til det samme for endringer i postmaterialisme eller politisk partipreferanse. Oppgavens funn tyder med andre ord på at det ikke eksisterer signifikante aldersforskjeller i postmaterialisme og politisk partipreferanse. De ikke signifikante funnene som viser til aldersforskjeller i utvalget kan av den grunn ikke generaliseres tilbake til befolkningen.

Som jeg viste til i innledning og teoridel, finnes det nok av empirisk grunnlag som baserer seg på at store, dyptgripende samfunnsendringer som trekker på alt fra kultur, seksualitet,

religion, økonomi og politikk – har en tendens til å føre med seg verdi- og holdningsendringer (f.eks Hellevik, 2008; Norris & Inglehart, 2019; Strand 2007; Milkman, 2016). Denne oppgaven som tar for seg det norske caset, skiller seg ut fra Norris og Inglehart sin forskning der de presenterer et teoretisk rammeverk, som fremstår lik en universell forklaringsmodell på fremveksten av populisme og oppblomstringen av autoritære verdier i Vesten. Deres teori kan eksempelvis tenkes å forklare den amerikanske politiske utviklingen bedre enn den norske, da det er større grunnlag for å si at man befinner seg ved et kulturelt og politisk vippepunkt i USA enn i Norden. Etersom det kulturelle vippepunktet antakeligvis for lengst er passert i Norge (Jenssen, 2020, s. 13), er det ikke mye som tyder på at den eldre alderskohorten skal bringe frem en autoritær refleks. En reaksjon Norris og Inglehart mener har kommet i USA som en konsekvens at de konservatives verdigrunnlag er satt under press.

5.1 Hvordan kan vi tolke analysen i lys av norske verdiutviklingstrekk?

Det er eksisterende litteratur som hevder det foreligger et voksende generasjonsgap i Norge (f.eks Bergh et.al, 2021). Men som det ble drøftet innledningsvis påpeker den britiske samfunnsforskeren Bobby Duffy at uenigheter mellom generasjoner er vanlig, ikke minst naturlig. Uenighetene er ikke nødvendigvis en kilde til at man har en generasjonskonflikt (Duffy, 2021, s. 15). Duffy sin forskning er riktignok ikke snevret inn til Norge slik Bergh et.al sin er. Duffys forskning er interessant i en felles betraktning, som nok kan tenkes å generaliseres ut til ulike generasjoner i hele Vesten.

I den norske sammenhengen finner imidlertid Bergh og kollegaer et økende politisk generasjonsgap i dag enn for 20 år siden. De fokuserer i hovedsak på politisk deltakelse, stemmegivning og holdninger til klima og miljø, hvor de finner en økende avstand, spesielt mellom gruppene «under 30 år» mot de «over 60 år» (Bergh et. al, 2021, s. 356). Studien deres tar ellers også hensyn til sekulære/religiøse holdninger. De konkluderer sin analyse med at gapet ikke kan kategoriseres som en generasjonskonflikt like (slik som i USA, Norris og Inglehart, 2019). Funnene deres konkluderer likevel med økende avstander i form av at verdier og holdninger gjenspeiler seg i et større politisk generasjons gap i dag enn for 20 år siden (Bergh et.al, 2021, s. 357).

Basert på min analyse kan man ikke si sikkert hvorvidt det foreligger et større eller mindre politisk generasjonsgap, ettersom det mangler tilstrekkelige signifikante funn. Det var riktignok signifikante funn på mindre aldersforskjeller i oppslutning rundt familieverdier og holdninger til seksualitet. En av årsakene til at det ikke var signifikante aldersforskjeller i

postmaterialisme og politisk partipreferanse kan tyde på at det heller er andre faktorer som forklarer endringer i den variabelen.

Inglehart, som siden 70-tallet skrevet om hvordan aldergrupper henger sammen med postmaterialistiske og materialistiske verdier, nevner også at faktorer som utdanning og sekularisering av samfunnet er viktige årsaker til en befolknings verdiendringer i Vesten (Inglehart, 1977). Skal vi se utviklingstendensen under ett er det tenkelig at alder i seg selv ikke nødvendigvis er avgjørende faktor for respondentenes oppslutning til postmaterialisme.

Av signifikante funn i analysedelen finner vi variabelen «gudstro» for 1982, samt «troen på himmelen» og variabelen «utdanningsnivå» som forklaringsfaktorer på oppslutning i postmaterialistiske verdier. Kanskje ikke så overaskende at disse variablene har en innvirkning på folks verdigrunnlag. Det sammenfaller i hvert fall med forskning fra både Inglehart (2018, 1977) og Flanagan (1987). Høyere nivå av utdanning har i mange sammenhenger ført til utviklingen av liberale verdier. Selv om økt utdanning for Inglehart er en viktig faktor i utviklingen av postmaterialistiske og mer liberale verdier (Inglehart, 1977, s. 77), er det gode eksempler på studier som ikke finner sammenheng mellom økt utdanning og mer liberalt syn, for eksempel knyttet til synet på innvandring (Finseraas et.al 2018). Som Inglehart/Norris (1977, 2019) i sin forskning har funnet, betyr sekularisering mye for samfunnets verdiendringer. Basert på analysemodellene for postmaterialisme, ser vi nettopp at gudstro har negativ korrelasjon med postmaterialistiske verdier. Dette ser vi i 1982-tabellen til modell 1.

Når det gjelder generasjonsgapet i familieverdier, er det den eneste av oppgavens tre avhengige variabler som kan sies å faktisk vise til signifikante endringer, og et mindre verdigap i dag enn for 40 år siden. I flere forskningsartikler, som denne oppgaven har vært inne på, har det muligens vært for mye fokus på å forske på konflikt mellom generasjonene som årsak til ulike sosiale fenomener (f.eks, Inglehart, 1977/2019, Bergh et.al, 2021). Det har kanskje i mindre grad vært i tidligere forsknings søkelys at mange av holdningene og verdigrunnlaget mellom aldersgruppene blir likere. Enkelte funn i tidligere forskning kan tyde på konvergens mellom norske generasjoner. Dette gjelder eksempelvis religiøse/sekulære holdninger og holdninger til verdier (som jeg i denne oppgaven har kategorisert) som «tradisjonelle familieverdier» (Strand, 2007; Duffy, 2021; Jenssen, 2020). I Norge er det ingen tvil om at folk flest har blitt mer tolerante tilknyttet verdispørsmål som rettferdiggjøring av abort, skilsmisse og homoseksualitet. Som analysene av familieverdier viste har gjennomsnittsverdien i avhengigvariabel økt fra 4,493 til 8,265. Dette på en skala fra 0 (aldri

rettferdiggjøres) til 10 (alltid rettferdiggjøres) mellom 1982 og 2018 (EVS 1982; EVS 2018). Med andre ord en meget progressiv utvikling blant nordmenns holdninger på det området, i løpet av 36 år (EVS 1982-2018). I tillegg viser den deskriptive statistikken til et signifikant aldersgap, med unntak dummyvariabelen «ung aldersgruppe» i 2018. Det samme gjelder for de multivariate analysene når det kommer til oppslutning til «tradisjonelle familieverdier». Videre er det tilsynelatende mange faktorer som påvirker verdiendringer i form av indeksskonstruksjonen «familieverdier». Alt i fra utdanningsnivå, inntektsnivå, bosted og religiøsitet har signifikant påvirkning, både i 1982 og 2018.

For aldersgap i politisk partipreferanse tilknyttet borgerlig/rødgrønn blokk, fant analysene ingen signifikante funn for aldersforskjeller i avhengig variabel. Den deskriptive statistikken (i kap. 4.1) fant imidlertid større aldersgap innad i høyresiden, enn venstresiden i dag enn på 80-tallet. Det forklarer kun at en større andel av den borgerlige sidens velgere er i kategorien «eldre» i dag enn for 40 år siden. Ungdommen som flere studier har vist, går mot venstre (Ødegård, 2021; Bergh, Karlsen et.al 2017). De multivariate analysene peker derimot på andre faktorer som kan forklare oppslutning til borgerlige partier, som inntektsnivå, utdanningsnivå og religiøse verdier. I 2018 er det også signifikant negativ korrelasjon mellom det å være kvinne, samt stemme på et borgerlig parti, sammenlignet med 1982-modellen. Kanskje kan det tyde på at kvinner er mer samlet om venstresiden i dag enn for 40 år siden?

For partivariabelen delt inn i «GAL» mot «Ikke GAL» har vi i analysemodellene signifikant funn på aldersgap knyttet til GAL-verdier for den yngste alderskohorten. I dette tilfellet har den yngre aldersgruppen en positiv korrelasjon med å foretrekke et GAL-parti i 1982. For modellen videre, viste kjønn og utdanningsnivå til signifikante funn i 1982. I 2018 viser i tillegg modellen at bosted, yrkesstatus og inntekt påvirker om man foretrekker å stemme på et GAL-parti eller ikke.

Skillelinjen mellom de såkalte GAL-partiene, eller partier som innehar tydelige GAL-verdier mot de som ikke promoterer disse verdiene like eksplisitt, har blitt viktigere de senere tiår (Skirbekk, 2021). Dette gjelder også i skillet mellom unge og eldre alderskohorter, der GAL-partiene i større grad appellerer til unge velgere enn eldre. Dette gjenspeiles i at ungdom tenderer å være mer radikal, progressiv og endrings-orientert ved at de unge gjerne stemmer på partier som fronter miljøvennlig politikk for eksempel (Bergh et.al, 2021, s. 355; SSB, 2020).

5.2 Har vi et mindre eller større generasjonsgap i dag?

At det har vært endringer i nordmenns verdier og holdninger de siste tiårene er det liten tvil om. Dette har også medført endringer i det politiske landskapet og måten nordmenn orienterer seg på knyttet til politikk (Jenssen, 1993; Hellevik, 2008). Nyorienteringer innenfor politiske stridsspørsmål, gjør det interessant å undersøke om dyptgripende endringer fører til større interne konflikter innad i samfunnet, slik som mellom generasjoner i denne oppgaven. Hvorvidt det er det er generasjonsforskjeller som forklarer disse endringene, er heller tvil om. Som den deskriptive statistikken i analysedelen (kapittel 4) viser til, er det tilknyttet flere av variablene ulik oppslutning i hvilke verdier, holdninger og politisk preferanse de ulike aldersgruppene (ung vs. gammel) føyer seg til. En del tidligere forskning (f. eks Inglehart, 1977) har funnet at oppslutningen rundt postmaterialistiske verdier henger tett sammen med alder. Inglehart som hevdet allerede på 1970-tallet at postmaterialistene med tiden ville bli den dominerende gruppen, ettersom etter hvert flere og flere materialister døde ut. Han argumenterte for at samfunnets utvikling la grunnlag for at det skulle bli mer postmaterialister.

Det analysedelen imidlertid ikke kan finne svar på basert på denne oppgavens variabler, er hvorvidt det foreligger et mindre eller større politisk generasjonsgap i dag, kontra 1982. Oppgavens hovedhypotese antydte det ville foreligge et mindre gap i dag enn for 40 år siden, men hypotesen kan ikke bekreftes. Det finnes som nevnt ved flere anledninger nå tydelige tegn til mindre alderspolarisering knyttet til holdningsspørsmål om homoseksualitet, abort og skilsmisse. Disse faktorene er imidlertid ikke nok til å kalle aldersgapet i Norge i dag mindre enn tidligere. Det finnes ifølge analysene ingen signifikante aldersforskjeller i oppslutning til postmaterialisme, politisk ståsted på høyre/venstre-blokk. Det samme er tilfellet for politisk preferanse knyttet til GAL- mot ikke GAL-verdier, med unntak av «ung alderskohort» i 1982 som ga signifikant funn og positiv korrelasjon med å foretrekke et GAL-parti. Det må igjen presiseres at denne oppgavens funn, er basert på de variablene som her er undersøkt. Tenkelig er det muligens at ved å undersøke andre variabler enn denne oppgavens, kan det foreligge annerledes resultater.

5.3 Videre forskning på generasjonsforskjeller

For videre forskning vil det også være interessant å undersøke andre variabler enn de som i denne oppgaven er anvendt. Man kan for eksempel undersøke variabler som henger sammen med klima- og miljøkampen, identitetspolitikk, politisk tillit og politisk deltakelse for å nevne noen. Basert på tidligere empiri er det slett ikke utenkelig at man vil finne både større og mindre aldersforskjeller knyttet til flere av de overnevnte variablene. Aldersforskjeller i klima og politisk deltakelse har jo nylig forskning (Bergh et.al, 2021) vist til at det er større generasjonsforskjeller i dag enn for 20 år siden. Når det kommer til politisk tillit og identitetspolitikk er det heller ikke utenkelig at man vil finne uenigheter mellom unge og eldre befolkning (Fukuyama, 2014). Tillit til politiske institusjoner som politiske individer, nasjonalforsamling, rettsvesen og andre myndigheter kan få ulike utviklingstrekk i fremtiden som vil være interessante å følge, også i lys av alderskohorter. I mange land, som USA, Canada og Storbritannia ser man allerede tendenser til at unge folk generelt har mindre tillit, dårligere framtidstro og andre politiske preferanser enn de eldre (Piketty, 2020). Kan disse utviklingstrekkene spre seg videre til Norge?

Videre er det innenfor adferdsforskningen viktig å skille mellom periodeeffektene, livsfaseeffektene og de faktiske kohorteffektene (Mannheim, 1952; Milkman, 2016). Sistnevnte er det som definerer og kategoriserer det som faktisk kjennetegner en generasjon (alderskohort). Dette betyr at ikke alle aldersforskjeller tilknyttet verdier og holdninger kan generaliseres ut til hele generasjoner. Som jeg også har vært inne på tidligere i oppgaven kan aldersforskjeller vel så ofte skyldes ulike livsfaser og periodeeffekter. Med andre ord kan tilfellet av aldersforskjeller tilknyttet visse variabler likevel ikke bunne i en generasjonskonflikt, da det heller kan være enkelte livsfaseeffekter og periodeeffekter som spiller inn. For å undersøke de tre typene av effekter kan paneldata for fremtidig forskning være interessant. Det å kunne følge de samme personene over lengre tid å undersøke hvilke verdier som knyttes til livsfase, periode eller kohort kan være av stor fremtidig interesse for adferdsforskningen. Med slike studier kunne man kanskje funnet ut hvorvidt verdier og holdninger er stabile eller ikke, samt i hvilke perioder/faser av livet de endrer seg/stabiliserer seg. På den måten kunne man kanskje med større sikkerhet si mer om hvorvidt man har med å gjøre et politisk generasjonsgap eller ikke. Panelstudier er riktignok krevende å gjennomføre, men selvsagt fullt mulig.

6.0 Avsluttende bemerkninger

I denne oppgaven har jeg undersøkt verdiendringer over tid i Norge, og satt søkelyset til å finne svar på om vi har et mindre eller større politisk generasjonsgap i dag enn for 40 år siden. Metoden som er brukt er kvantitativ, og analysene baseres på to tverrsnittdatasett fra EVS (1982 og 2018). Oppgavens analyser finner ikke tilstrekkelige signifikante aldersforskjeller, til at jeg kan si det eksisterer et mindre eller større politisk generasjonsgap i dag enn for 40 år siden. Med andre ord betyr de ikke-signifikante aldersforskjellene at forskjellene i utvalget ikke kan generaliseres ut til befolkningen. Selv om holdningene til homofili, skilsmisse og abort ga signifikante funn, og ser ut til å bli likere mellom aldersgruppene, er ikke dette nok til å generalisere større generell likhet mellom ulike generasjoner. Likevel er sistnevnte utviklingstrekk et tegn på et Norge som mellom de ulike generasjonene i dag har større toleranse knyttet til tradisjonelle familieverdier enn på tidlig 80-tallet.

Analysene i oppgaven baserer seg på nøye utvalgte variabler. Det presiseres her, som diskutert tidligere, at ved å undersøke andre variabler, kan det godt tenkes at man vil finne andre resultater. Det som imidlertid denne oppgaven finner, er at det eksisterer et mindede verdigap blant nordmenn i holdninger knyttet til homoseksualitet, abort og skilsmisse. Dette er likevel ikke nok til å kalle generasjonsgapet i Norge mindre i dag enn tidligere, men det sier noe om hvilken retning samfunnet har beveget seg i. Det norske samfunnet beveger seg i retning av mer tolerante og liberale verdier de siste 40 årene, og av den grunn får man muligens også likere verdigrunnlag mellom aldersgruppene.

Aldersgapet i postmaterialistiske verdier var riktignok ikke signifikant. Det samme gjaldt aldersforskjellene i politisk partipreferanse. Analysene tyder på at andre faktorer enn alder er avgjørende her. Økende avstand i ulike holdninger og verdier blant nordmenn (Bergh et.al, 2021) kan så vel være livssyklus-effekter og periodeeffekter som kohorteffekter (generasjonseffekter). Av den grunn bør man kanskje ikke trekke de stereotypiske linjene for langt i å hevde at man har generasjonskonflikter, selv om det vil eksisterer ulik oppslutning i holdninger og verdier mellom aldersgruppene. Kanskje litt for ofte pekes aldersspennet i verdioppslutninger som roten til mulige politiske konflikter mellom generasjoner?

Basert på allerede eksisterende forskning, finner man de som hevder avstanden mellom generasjoner er økende (Bergh et.al, 2021 og Inglehart, 1977/2019), mens man også har empirisk grunnlag som finner større likhet mellom generasjoner i dag enn før (Duffy, 2021). Duffy mener generasjonspolariseringen kun forblir et forenklet bilde av kulturkonfliktene som

eksisterer i Vesten. Det polariserte politiske ordskiftet som føres flere steder i Vesten kan i større grad tenkes å være årsak til at det har vokst seg frem et stort verdigap mellom konservative og liberale holdninger (Duffy, 2021, s. 15). Selv om verdier og holdninger ofte kan gjenspeiles i ulike aldersgrupper, er fortsatt også dette noe som endres både innad i, og mellom ulike generasjoner. Mye kan tyde på at det blir for enkelt å skylde på generasjonsgap som årsak til polarisering av politikken. Det ligger ofte langt flere faktorer bak.

7.0 Litteraturliste

- Abrahamson, P. (1992) *Generational Replacement and Value Change in Eight West European Societies*. *British Journal of Political Science* 22(2) DOI: 10.1017/S0007123400006335.
- Almås, E.M. & Fuglestad, R. (red.) (2020) *Distriktsopprør: Periferien på nytt i sentrum*. Oslo: Dreyer forlag.
- Bakken, Birgitte Vågenes (2020) *MDG går inn for samarbeid med venstresiden etter valget*. Hentet fra Aftenposten 18.05.2022. Url: <https://www.aftenposten.no/norge/politikk/i/eKGjza/mdg-gaar-inn-for-samarbeid-med-venstresiden-etter-valget>
- Bergh, J. & Karlsen, R. (2019). *Politisk dagsorden og sakseierskap ved stortingsvalget 2017*. I J. Bergh & B. Aardal (Red.), *Velgere og valgkamp: En studie av stortingsvalget i 2017* (s. 27–43). Cappelen Damm Akademisk.
- Bergh, J., Steen-Johnsen, K., & Ødegård, G. (2021). *Det politiske generasjonsgapet*. I G. Ødegård, & W. Pedersen, *Ungdommen*. Oslo: Cappelen Damm Akademisk. Doi: <https://doi.org/10.23865/noasp.142.ch15>.
- Berglund, F. (2020). *Hvordan har partienes velgere endret seg over tid?* I J. Bergh, A. Haugsgjerd, & R. Karlsen, *Valg og politikk siden 1945: Velgere, institusjoner og kritiske hendelser i politisk historie* (ss. 77-91). Oslo: Cappelen Damm Akademisk.
- Bjørklund, Tor (2017) *Valgforskning uten kontekst: et eksempel og en kommentar*. Tidsskrift for samfunnsforskning. Doi: <https://doi.org/10.18261/issn.1504-291X-2017-03-04>
- Bryman, A. (2016) *Social research methods*. Oxford: Oxford University Press. (5th edition).
- Cherry, Kendra (2022) *Maslow's Hierarchy of Needs*. Hentet fra Verywellmind.com 03.05.2022. Url: <https://www.verywellmind.com/what-is-maslows-hierarchy-of-needs-4136760>
- Duffy, Bobby (2021) *Is There a Generational Culture War? Political Insight (Political Studies Association of the United Kingdom)*, 12(4), 12–15. <https://doi.org/10.1177/20419058211066514>
- EVS (2021) *European Value Survey 1981-2018* - GESIS Data Archive, Cologne. ZA7503 Data file Version 2.0.0, [doi:10.4232/1.13736](https://doi.org/10.4232/1.13736).
- Ekern, Simen (2019) 'Det vanskelige demokratiet', *Nytt Norsk Tidsskrift* 36(2):148- 160
- Finseraas, Skorge, Øyvind S., & Strøm, M. (2018). *Does education affect immigration attitudes? Evidence from an education reform*. *Electoral Studies*, 55, 131–135. <https://doi.org/10.1016/j.electstud.2018.06.009>
- Flanagan, S. (1987). *Value Change in Industrial Societies*. *The American Political Science Review*, 81(4), 1303-1319.
- Fukuyama, Francis (2014) *Political Order and Political Decay*. London: Profile Books

Gjerde, Robert & Ruud, Solveig (2019) *Biskopene beklaget at de påførte «alenemødre en krevende belastning» i abortspørsmålet. Det vil ikke KrF gjøre*. Hentet fra Aftenposten 01.05.2022. Url: <https://www.aftenposten.no/norge/politikk/i/dO714B/biskopene-beklaget-at-de-paaførte-alenemoedre-en-krevende-belastning-i-abortspoersmaalet-det-vil-ikke-krf-gjoere>

Goodhart, David (2017) *The road to somewhere: the populist revolt and the future of politics*. Hurst & Company.

Hansen, & Ljunggren, J. (2021). *Arbeiderklassen* (1. utgave.). Oslo: Cappelen Damm

Hellevik, Ottar (2008) *Jakten på den norske lykken*. Oslo: Universitetsforlaget.

Hooghe, Libsbet & Marks, Gary (2018) *Cleavage theory meets Europe's crises: Lipset, Rokkan, and the transnational cleavage*. *Journal of European Public Policy*, 25:1, 109-135, DOI: 10.1080/13501763.2017.1310279

Huang, L., Ødegård, G., Svagård, V., Helland, T., & Seland, I. (2017). *Unge medborgere: Demokratiforståelse, kunnskap og engasjement blant 9. klassinger i Norge*. Oslo: Nova: Oslomet.

Inglehart, R. (1977). *The silent revolution: changing values and political styles Among Western publics*. New Jersey: Princeton University Press.

Inglehart, R. (2018). *Cultural evolution: people's motivations are changing, and reshaping the world*. Cambridge: Cambridge University Press.

Cambridge University Press - M.U.A.

Inglehart, R., & Norris, P. (2000). *The Developmental Theory of the Gender Gap: Women's and Men's Voting Behavior in Global Perspective*. *International Political Science Review*, 21(4), 441-463.

Inglehart, R. (1990). *Culture shift in advanced industrial society*. Princeton, N.J: Princeton University Press.

Jenssen, A. T. (1993). *Verdivalg: Ny massepolitikk i Norge*. Oslo: Ad Notam.

Jenssen, A. T. (2020). *Norske holdninger etter 1945: et verdikonservativt tilbakeslag? I J. Bergh, A. H. Haugsgjerd, & R. Karlsen, Valg og politikk siden 1945 – Velgere, institusjoner og kritiske hendelser i norsk politisk historie*. Oslo: Cappelen Damm Akademisk.

Jenssen, A. T. (2021). Populisme mot elitisme. *Norsk statsvitenskapelig tidsskrift*, 37(1), 26–49. Url: <https://doi.org/10.18261/issn.1504-2936-2021-01-02>

Johannesen, Asbjørn; Tuft, Per Arne & Christoffersen, Line (2016) *Introduksjon til samfunnsvitenskapelig metode*. Oslo: Abstrakt forlag.

Kriesi, H., Grande, E., Lachat, R., Dolezal, M., Bornschier, S., & Frey, T. (2006).

Globalization and the transformation of the national political space: Six European countries compared. *European Journal of Political Research*, 45(6), 921-956.

Larsen, Bård (2019): *Demokrati i trøbbel. Et essay om hvordan og hvorfor demokratier kan gå i stykker*, Oslo: Civita.

Larsen, Bård (2021) *MDG: Venstrepartiet de grønne*. Hentet fra *Minerva.no* 02.05.2022. Url: <https://www.minervanett.no/blokkuavhengighet-miljopartiet-de-gronne-norge/venstrepartiet-de-gronne/377377>

Lipset, S. M. & Rokkan, S. (1967): “*Cleavage Structures, Party Systems and Voter Alignments: An Introduction*” s. 1-64 i Lipset, Seymour M. & Rokkan, Stein (red.), *Party Systems and Voter Alignments: Cross-National Perspectives*. New York: The Free Press.

Mannheim, K. (1952). *The problem of generations*. I K. Mannheim (Red.), *Essays on the sociology of knowledge* (publisert første gang 1923). Routledge and Kegan Paul.

Mehmetoglu, M. & Jakobsen, T.G. (2017) *Applied Statistics Using Stata: A guide for the Social Scientist*. Los Angeles: SAGE Publications Ltd.

Milkman, R. (2016). *A new political generation: Millennials and the post-2008 wave of protest*. *American Sociological Review* 82(1), 1–31.
<https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/0003122416681031>

Neundorf, Anja & Smets, Kaat (2017) *Political Socialization and the Making of Citizens*. DOI: 10.1093/oxfordhb/9780199935307.013.98. Oxford: Oxford University Press.

Noelle-Neumann, E. (1993). *The spiral of silence: Public opinion, our social skin* (2nd ed.). Chicago: University of Chicago Press.

Norris, P., & Inglehart, R. (2019). *Cultural Backlash: Trump, Brexit and Authoritarian Populism*. Cambridge: Cambridge University Press.

Novy, Michael et.al (2017) *Inglehart's scarcity hypothesis revisited: Is postmaterialism a macro- or micro-level phenomenon around the world?* Url:

<https://doi.org/10.1177%2F0268580917722892>

O'grady, Tom (2021) *Is Ideological Polarisation by Age Group Growing in Europe?* Doi: <https://doi.org/10.31235/osf.io/r8xbg>

Piketty, Thomas (2020) *Capital and Ideology*. London/ Cambridge: Belknap Press.

Ringdal, K. (2013) *Enhet og mangfold: Samfunnsvitenskapelig forskning og kvantitativ metode*. (3.utgave). Bergen: Fagbokforlaget.

Sangster, Roberta & Reynold, Robert (1996) *A Test of Inglehart's Socialization Hypothesis for the Acquisition of Materialist/Postmaterialist Values: The Influence of Childhood Poverty on Adult Values*. *Political Psychology* -

Vol. 17, No. 2 (Jun., 1996), pp. 253-269 (17 pages).

Schäfer, Armin (2021) *Cultural Backlash? How (Not) to Explain the Rise of Authoritarian Populism*. Westfälische Wilhelms-Universität Münster, Münster, Germany. *British Journal of Political Science* (2021), page 1 of 17 doi:10.1017/S0007123421000363.

Skirbekk. (2021). *De moderate folkepartienes fall i Europa : hvorfor falt de? Hvorfor er det farlig? Og hvordan kan de gjenoppstå?* (1. utgave.). Cappelen Damm akademisk.

Skog, Ole Jørgen (2017) *Å forklare sosiale fenomener: en regresjonsbasert tilnærming*. Oslo: Gyldendal Akademisk.

Strand, Nils Petter (2006) *Verdier på vandring Aldersforskjeller i verdisyn blant middelaldrende og eldre*. Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring. NOVA Rapport 15/2007. Oslo: NOVA.

Ødegård, G. (2014). *Små partier – store endringer. Medlemskap i ungdomspartiene i Norge 1998–2011*. Tidsskrift for ungdomsforskning, 14(1), 135–148.

Ødegård, G. (2016). *Ungdom, opprør og tilpasning*. Et essay om generasjonsdannelser. Sosiologi i dag, 46, 9–37.

Ødegård, Guro & Pedersen, Willy (2021) *Ungdommen*. Oslo: Cappelen Damm Akademisk.

Øya, T. & Vestel, V. (2014). *Generasjonskløfta som forsvant: Et ungdomsbilde i endring*. Tidsskrift for ungdomsforskning, 14(1), 99–133.

Aardal, B., Bergh, J. & Haugsgjerd, A. (2019). *Politiske stridsspørsmål, ideologiske dimensjoner og stemmegivning*. I J. Bergh & B. Aardal (Red.), *Velgere og valgkamp: En studie av stortingsvalget i 2017* (s. 44–80) 44–80. Cappelen Damm Akademisk.

8.0 Appendiks

I tilleggsmaterialet medfølger korrelasjonsmatriser, factoranalyser, reliabilitetstester tilknyttet variabler anvendt i analysedelen.

8.1 Korrelasjonsmatriser, factoranalyser og reliabilitetstester

Matrix of correlations

Variables	(1)	(2)	(3)
(1) abort	1.000		
(2) homoseksualitet	0.425	1.000	
(3) skilsmisse	0.616	0.479	1.000

(obs=946)

Factor analysis/correlation   Number of obs =   946
Method: principal-component factors   Retained factors =   1
Rotation: (unrotated)   Number of params =   3

Factor	Eigenvalue	Difference	Proportion	Cumulative
Factor1	2.018	1.414	0.672	0.672
Factor2	0.603	0.224	0.201	0.874
Factor3	0.379	.	0.126	1.000

LR test: independent vs. saturated: $\chi^2(3) = 730.19$ Prob> $\chi^2 = 0.0000$
Factor loadings (pattern matrix) and unique variances

Variable	Factor1	Uniqueness
abort	0.838	0.298
homoseksualitet	0.756	0.428
skilsmisse	0.863	0.255

Test scale = mean(unstandardized items)
Average interitem covariance: 4.10355
Number of items in the scale: 3
Scale reliability coefficient: 0.7465

Matrix of correlations

Variables	(1)	(2)	(3)	(4)
(1) tropågud	1.000			
(2) himmelen	0.602	1.000		
(3) helvete	0.367	0.590	1.000	
(4) livetterdøden	0.549	0.695	0.538	1.000

(obs=768)

Factor analysis/correlation   Number of obs =   768
Method: principal-component factors   Retained factors =   1
Rotation: (unrotated)   Number of params =   4

Factor	Eigenvalue	Difference	Proportion	Cumulative
Factor1	2.683	2.049	0.671	0.671
Factor2	0.634	0.237	0.158	0.829
Factor3	0.396	0.109	0.099	0.928
Factor4	0.287	.	0.072	1.000

LR test: independent vs. saturated: $\chi^2(6) = 1257.71$ Prob> $\chi^2 = 0.0000$
Factor loadings (pattern matrix) and unique variances

Variable	Factor1	Uniqueness
tropågud	0.763	0.417
himmelen	0.892	0.204
helvete	0.753	0.432
livetterdøden	0.859	0.263

Test scale = mean(unstandardized items)
Average interitem covariance: .119672
Number of items in the scale: 4
Scale reliability coefficient: 0.8333

